

Življenje in svet

Dr. M. Robič

Prosvetljena doba in njene ideje

(Konec)

Državni ideal prosvetljenosti: ustava država po angleškem vzoru s čim strožjo ločitvijo zakonodaje, sodne in upravne oblasti v zvezi s tiskovno svobodo, kljub marsikateri slabi izkušnji, še do danes ni izgubil svoje prilačne sile. Učili so tudi, da vladar nima svoje oblasti po milosti od Boga, ampak po pogodbi od ljudstva, zato mu jo ljudstvo lahko tudi odvzame, če slabo vlada. Klic: svoboda, enakost in bratstvo se je širil po vsej Evropi in je sčasoma v mirnem razvoju spremenil absolutistične države v ustavne. Tam pa, kjer vladajoči krogi niso hoteli nič slišati o zahtevah novega časa, je prišlo do krvavih revolucij, tako zlasti na Francoskem. Kar je prineslo XX. stoletje novih načinov državne ureditve, tako v Italiji diktaturo (samovlado) fašistov, na Ruskem pa diktaturo proletarijata (ljudi brez posesti), je še vprašanje, ali se bodo držali in ali pomenijo res napredek.

XVIII. stoletje je popolnoma spremenilo tudi gospodarske razmere. Zahteva po svobodi v gospodarskem življenju je napravila konec neštevilnim cehom, mitnicam, mostninam in drugim oviram in tako ustvarila pogoje za povzdigo poljedelstva, obrtništva in za veliki razmah industrije, poslužujoče se parnega stroja in množični se drugih iznajdb. Trgovino so predvsem pospeševali z izboljšanjem starih prometnih sredstev in uvajanjem novih. Tudi začetki zavarovalnic in hranilnic segajo v to dobo. Gospodarska načela prosvetljene dobe so torej temelj gospodarskega liberalizma. Ta doba je tudi ustvarila znanstveno proučevanje narodnega gospodarstva, tako zvano nacionalno ekonomijo.

Izobrazbi, ki je bila do tedaj zaprta v majhnem krogu latinski govorečih in pišočih učenjakov, so odprli prvo boritelji prosvetljenosti pot v najširše plasti naroda. Enciklopediste smo že omenili. Storilo se je pa še več! Novin in poučnih ter zabavnih knjig za ljudstvo je tedaj kar deževalo. Te nove tiskovine so v domačem jeziku in poljudni pisavi seznanjale številne čitatelje z vsemi perečimi vprašanji. Posebno angleški »moralični tedniki« imajo velike zasluge tudi za povzdigo nravnosti, ki je bila zaradi večnih vojn in slabega zgleada dvorskih krogov povsod silno padla. Angleškemu vzoru so sledili drugi narodi. Dvignilo se je tudi šolstvo, ki se je odtegnilo izključnemu vplivu cerkve in podredilo državi, zlasti osnovno, izboljšale so se učne in vzgojne metode, posebno vzgoji ženske mladine se je začela posvečati večja pozornost. Tako izvira torej tudi ideja ženske emancipacije (osamosvojitve) iz XVIII. stoletja. Tudi Slovenci smo dobili tedaj prve novine, Vodnikove »Ljubljanske Novice«, in lepo število poučnih ter zabavnih knjig za ljudstvo, ravno tako osnovno šolstvo, v katerem je imela slovenščina precej pravic. To izobrazjevalno prizadevanje je našlo pri vladarjih, državniki in vojaških krogih podporo, ker so od njega pričakovali zvišanje gospodarske in vojaške moči države. XVIII. stoletje je zadalo smrtni udarec do tedaj razširjenemu in vernemu praznoverju, zlasti veri v čarovnice ter napravilo konec sežiganju »čarovnic«, teh nesrečnih žrtev človeške zaslepljenosti. Vidimo torej, da ima tudi današnja ideja vseljudske prosvete svoje korenine v prosvetljeni dobi.

Tudi umetnosti, zlasti pesništvo so morale služiti prosvetljenim idejam. V tej dobi so najbolj cenili poučno pesništvo, vzor poezije so videli v rimskem pesništvu (Horac). Strogo so tudi gledali na pravilnost oblike in duhovit način podajanja vsebine. Prvotno prisiljenost in izumetničenost so končno premagali. Angleški prosvetljeni pisatelji so uvedli v slovstvo zahtevo po prirodnosti v obliki in vsebini in so prvi v tej dobi po dolgem času zopet obravnavali v rodbinskem romanu ter meščanski drami življenje navadnih ljudi. Francozi, Nemci in ostali so jim sledili. V tej dobi se je tudi zbudilo zanimanje za narodno pesništvo.

Nemec Herder je prvi opozoril zapadni svet na Slovane in jim prerokoval veliko bodočnost. V Slovanih je videl rešitelje evropske prosvete in jih pozval, naj se zanimajo za svojo zgodovino in narodno pesništvo. Njegove ideje so ugodno vplivale na preporod slovanskih narodov, od njega izvira tudi ideja o mesijanskem poklicu Slovanov.

Končno je prišlo do veljave tudi čustvo, ki pa se je, tako dolgo zatirano od razuma, često sprevrglo v solzavost in prenapetost. V tem oziru ima največ zaslug švicarski Francoz Rousseau (Rusó)*. Proti koncu prosvetljene dobe se je začela više ceniti tudi glasba, ta najčustvenejša umetnost.

Znak prosvetljene dobe je torej osvoboditev poedinca iz dotedanjih spon, pa tudi premoč razuma. Tedaj se je osvobodilo pridobitno meščanstvo in je postalo vodilni stan v državi. Pridobitno meščanstvo je v glavnem do danes ostalo zvesto tem nazorom, lahko se celo reče, da je prosvetljenstvo sploh življenjski in svetovni nazor poslovnih krogov (trgovcev, obrtnikov, industrijalcev, tehnikov, bančnikov itd.). Tudi marsikatera točka boljše viza korenini v XVIII. stoletju.

Vse življenje je pa v prosvetljeni dobi preveval velik optimizem: čvrsta vera v moč človeškega razuma ter v neomejen napredek človeštva, njegove civilizacije in kulture, pa tudi trdno upanje, da bo človeštvo, združeno v medsebojni ljubezni, doseglo prej ko slej srečo že na tem svetu.

* O Rousseauju glej »Življenje in svetlo leto II., knjiga 4, št. 1. od 6. julija 1928.

Končno pa se je prosvetljenostni pokret začel nagibati k svojemu zatonu. V letu Lessingove smrti, l. 1781., je Kant s svojo filozofijo zaključil, a tudi že prekoračil to stopnjo v razvoju novodobnega duhovnega življenja, prva, zmerna leta francoske revolucije (1789 — 1792) pa so prinesla »človeške pravice« in izvedla vrsto raznih reform ob navdušenem pritrdjevanju vsega izobraženega sveta. Že se je zdelo, da se bližajo upi prosvetlencev svojemu uresnitvenju.

A zgodilo se je ravno nasprotno: grozote strahovlade na Francoskem v l. 1793. — 1794. so uplašile in razočarale občudovalce francoske revolucije in zaplele Evropo za dve desetletji v krvave vojne, iz katerih je izšel kot zmagovalec — Metternichov policijski absolutizem. Ni torej čudno, da so prosvetljene ideje postale sumljive, dasi so Prusijo, Anglijo in Severno Ameriko usposobile za najhitrejši napredek. Sedaj je bilo geslo: »Nazaj!« A tega gesla zgodovinski razvoj ne priznava. V boju proti mogočnemu Napoleonu so vladarji obljubljali narodom ustavo in reforme po zmagi, a svoje besede večinoma niso držali, zato si jih je moralo ljudstvo l. 1830. in 1848. pridobiti z novo revolucijo. Sledili so razmeroma mirni časi vse do svetovne vojne. Njen konec pa je obenem začetek nove dobe, v kateri sedaj živimo. Nikdo ne ve kaj nam priinese bodočnost...

Prosvetljena doba ima še danes navdušene občudovalce na eni strani in strastne sovražnike na drugi, kar je jasen znak, da še živo sega v sedanost, saj se vprašanja, ki jih je načela, še danes rešujejo. Bilo je nekaj časa celo moderno — in je za nekatere še danes — da XVIII. stoletje naravnost prezirajo, toda vzroka tega prezira sta dva: slabo prikrito sovraštvo ali pa nevednost. Dasi torej stvarna sodba o prosvetljeni dobi ni lahka, moramo vendarle napraviti poskus pravične ocene.

Nesporen je njen velik učinek in zgodovinski pomen, saj je ustvarila temelje vsemu nadaljnjemu kulturnemu razvoju, ki se je vršil ali v nadaljevanju dela, ki ga je začela, ali v odporu proti nji. Ravno tako je izven dvoma, da je prinesla mnogo dobrega. Stanje, iz katerega je dvignila Evropo, bi bilo za nas neznosno.

Toča — kakor vse človeško dejanje in nehanje — je imel tudi prosvetljenski pokret svoje meje in nedostatke. Vse stremljenje prosvetljene dobe je šlo bolj v ekstenzitetu (širino) kakor v intenzitetu (globino). Druga meja prosvetljenstva je utilitarnost (koristnost), ki je privedla mnoge manjše duhove v plitvost, življenje pa napravilo prozaično. Nadaljnja meja te dobe je njena enostranska gojitev razuma (intelektualizem) na škodo ostalih strani človeške duševnosti. Zato ni mogla doumeti vseh globlin osebe in zgodovine in je postala v nerazumevanju drugačnih stališč krivična in nestrpna.

Očitek, da XVIII. stoletje sploh ni imelo smisla za zgodovino, pa ne drži, ker je imelo velike zgodovinarje in je ustvarilo novo pojmovanje zgodovine. Res pa je, da je bilo to novo zgodovinsko stališče nezadostno, ker je videlo smisel zgodovinskega razvoja samo v umskem napredku človeškega rodu in v prejšnjih dobah samo predstopnje do njene lastne višine. Zato je res razumelo samo svojo dobo in ono, kar ji je bilo sorodno v preteklosti. Ta narod, kakor tudi omalovaževanje pridobitev prejšnjih stoletij ter neskromna zavest lastnih zaslug in višine je meja tega novega pojmovanja zgodovine.

Versko in cerkveno vprašanje je mnogo težje in bolj zapleteno, kakor so slutili prosvetljenci. Do popolnega poraza katoliške cerkve, katerega so pričakovali v najbližji bodočnosti, ni prišlo. Tudi država ni nastala po enostavni pogodbi, kakor so učili. Razvojno načelo je bilo XVIII. stoletju še

tuje. Narodna ideja se je začela prebujati šele proti koncu tega stoletja. Marsikateri prosvetljeni pisatelji so postopali površno in izdajali domneve za nesporne resnice.

Kljub temu pa je bilo od mnogih nehvaležnih potomcev prezirano XVIII. stoletje velika in lepa doba, srečna, na svojo moč trdno zanašajoča se mladost novodobnega človeštva z vsemi solnčnimi in senčnimi stranmi mladosti, ki si zamišlja življenje lepše in enostavnejše, kakor je v resnici.

V XIX. in XX. stoletju se je uveljavilo zgodovinsko pojmovanje in razvojno načelo, a s tem so se zrelativizirale vse vrednote. Poleg razuma so prišle tudi druge strani duševnega življenja do priznanja, vendar vse to še ni moglo popolnoma izriniti prejšnjega pojmovanja, ki se posebno trdno drži v gospodarstvu in vpliva ododot na vse duhovno življenje. Za idejo humanitete (človečanstva), ki je dala XVIII. stoletju veliko нравno sigurnost, se še vedno ni našlo nobeno boljše nadomestilo. Vera v vsestranski napredek človeštva ni več tako trdna, optimizma je izdatno manj. Samo umski izobražen človek ni vedno boljši in srečnejši, zakoni čustvovanja in hotenja pa so še vedno tako temni, da ne moremo zaslediti in res uspešno vzgajati volje in čustvovanja. Socialno vprašanje pretresa vse družabno življenje in človek ima občutek, kakor da bi stopal po vulkanskih tleh. Zato se rad zamišlja v pretekle dobe in skoroda zavida XVIII. stoletju za marsikatero njegovo osrečujočo iluzijo.

.....

UGOTOVITEV KRAŠKIH PODZEMSKIH VODNIH ZVEZ Z BAKTERIOLOŠKO PREISKAVO.

Članek »Kako ugotovimo podzemne vodne zveze na Krasu« (M. B-ec, Življenje in svet, knjiga 6. št. 7.) mi daje povod, da na podlagi svojih večletnih izkušenj pristavim naslednje:

V času, ko sem bil asistent na vojni mornariški akademiji na Reki — od leta 1890. do 1896. —, sem imel kot kemik na imenovanem zavodu, ki je imel takrat na Reki edini dobro urejen kemičen laboratorij, obilo lepe prilike, dnevno preiskavati kraške vode, v prvi vrsti zaradi dobave dobre pitne vode za Reko od Zvira na Sušaku in pa zavoljo preiskave vode v bakteriološkem pogledu. Med akademiki so se posebno spomladaj pogostoma pojavljale kužne tifozne bolezni. Pitna voda se je takrat

črpala iz precej globokega vodnjaka, ki je stal na akademskem vrtu, za katerim so se na severnem vzvišenem delu poleg velikega vrta ob cesti zgradile številne stanovanjske hiše, ki so dale povod inficiranju pitne vode. Pri bakteriološki preiskavi se je izkazalo, da je voda okužena po bakterijah. Našli smo mnogoštevilno bacterium coli; pristnih tifoznih gliv nismo našli.

Na osnovi poročil mornariški sekciji ministrstva na Dunaju je prišel ukaz, da mora kemični laboratorij pitno vodo dnevno preizkuševati. Seveda je to povzročilo mnogo dela, a pomagalo mi je dejstvo, da sem imel izvrstnega laboranta Čeha Pospšila. Ta mož je bil prvovrsten. Pri njem sem se mnogo naučil, za kar sem mu še danes hvaležen. Ta pomočnik je pri bakterioloških delih uspešno pomagal.

V naše presenečenje se je takrat pokazalo, da ima vsaka kraška voda svojo posebno mikrofloro. Tako smo na podlagi bakteriološke preiskave ugotovili za vse bližnje vire in studence, ali spadajo sistemu Zvira ali sistemu Rečine. Razširili smo poizkuse tudi na druge podzemne vire in zopet dognali, da ima vsaka kraška voda svojo karakteristično mikrofloro. Vode nam ni

bilo treba nmetno barvati; zadostovala je večkratna bakteriološka preiskava ob suhem in deževnem vremenu. Ko sem prišel l. 1896. v Ljubljano, sem z poizkusi nadaljeval in ugotovil, da imajo vodni toki na Barju karakteristično mikrofloro.

Za kraško vodo zadošča tedaj večinoma, da določimo karakteristično mikrofloro.

Arabci in židje v Palestini

Sveta dežela je del geografskega ozemlja, ki se označuje kot Sirija. Njene meje je težko določiti, ker Sirija kot političen pojem ne obstoji, marveč je to dokaj majhno ozemlje, razdeljeno na celo vrsto držav. Tako površina Sirije ne bo večja od 200.000 kv. kilometrov, na tem ozemlju pa biva

Zemljevid Palestine

največ tri in pol milijona ljudi. Povprečna gostota prebivalstva ni zanimiva, ker je sila neenaka: majhnim prostorom, kjer so se naselili ljudje, stoje nasproti ogromni kompleksni neobljudene, puste zemlje, kjer se le redkokdaj pojavijo na kamenitih cestah karavane popotnikov ali romarjev. Po svetovni vojni se je Sirija razdelila v celo vrsto majhnih držav, ki so na znotraj avtonomne, v resnici pa spada

jo v interesne sfere evropskih sil. Najpomembnejša in v Evropi najbolj znana država je Palestina, ki je pod angleškim protektoratom. Obsega približno 60.000 kv. kilometrov in šteje nekaj 800.000 prebivalcev. Dalje obstoji država Transjordanija (s 350.000 arabskega prebivalstva) in Fédération Syrienne, pod francosko zaščito stoječa zvezna država, ki se deli v Veliki Libanon, Sirijo, Alauite in Hauran.

Razmere v Palestini, kjer se tareta druga od druge v glavnem dva naroda: Arabci in Židje, so samo primer nejasnih in skrajno razrovanih prilik v celotni Siriji. Ta dežela, ki po svoji primorski legi in dolgi obali spominja na Dalmacijo, je bila v starih časih zelo eksponirana; v nji so prodirale egiptске, makedonske, rimske, arabske in križarske vojske. Vse tuje ekspanzije so zapustile svoje sledove. Malo dežel je na svetu, kjer bi na tako majhnem prostoru bivalo toliko narodov ali boljše narodičev in plemen, ki se vsak izmed njih smatra za »izvoljeno ljudstvo« in gleda z mržnjo na soseda. Prav v tem je iskati poleg čisto gospodarskih in političnih razlogov vzrok nesprestanega trenja med prebivalstvom Sirije, posebej pa še Palestine.

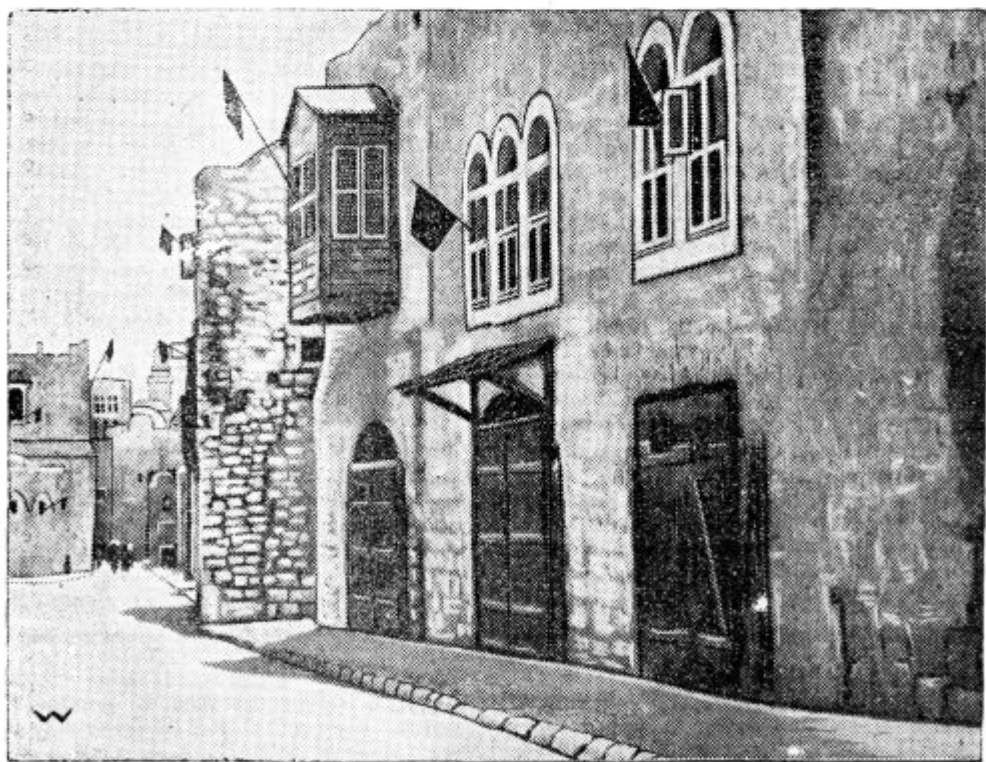
Zaman iščemo enoten sirske narod. Tu imaš Levite, ondi Samarite; tu biva sirske kmet, ondi se na lahkonomem pustinskem vrancu kladi Beduin. Kakor v Mali Aziji prevladujejo tudi tu Alarodijci, vendar opažamo, da jim je primešane silno mnogo tuje, zlasti arabske krvi. Težko je določiti raso posameznih plemen, tudi proučevanje jezika nam kdo ve kaj ne pomaga, saj govore tudi Alarodijci danes že po večini arabščino, po čemer jih nepoučeni popotniki smatrajo za Arabce. Alarodjskega pomena so sigurno v gorah živeči sektaši kakor n. pr. Maroniti in Libanonu in Druzi v Hauranu. Ta mešanica obstoji na palestinskem in sploh

sirijskem ozemlju že tisočletja. Jezus iz Nazareta in strastna Herodova hči sta bila sigurno v rasnem pogledu čisto različnega porekla. Spremljevalci Omasjadov, seldžukijski Turki, romarji in postopači za časa križarskih vojn, čijih potomci so bili sloveči »Pullani«, današnji Levantinci in cionisti, Židje z vseh vekov, ki so se vrnili v domovino svojih davnih prednikov — tvorijo silno pisano plemensko mešanico. Če pogledaš Jeruzalem z Oljske gore, vidiš z enim samim pogledom arabske mošeje in židovske sinagoge, bleščeče kupole pravoslavnih cerkva in skromna okna katoliških samostanov, ropotijo cigánov, moderne delavnice in črne beduinske šatore. Bolj kot kri določa sluščaj v Siriji narodno ali plemensko pripadnost. Moderna tovarna spada semkaj z isto pravico kot z zelenjem preraščene razvaline Palmire.

Samo ob sebi se ume, da umetno izolirane občine na majhnem prostoru stisnjenih pripadnikov raznih ras in plemen niso sposobne za kakšno ekspanzijo. Turek se je v Siriji vedno počutil tujca; s svojim sirovim značajem

si ni mogel pridobiti niti sovernika v Mohamedu — Arabca, ki je zelo občutljiv in tankočuten. Tudi nacionalistično gibanje Arabcev, ki se je zopet nekoliko razvnelo baš v zadnjih tednih, nima kdo ve kake sile in se omejuje zgolj na lokalne učinke. Precej je kriv geografski položaj arabskih mest: Damask je najizrazitejša arabska nacionalna trdnjava, toda to je osamljena celica sredi puščave, ki ne more učinkovati na daljavo. V Beirutu, v primorskih mestih prevladuje Levantinec s svojo lažnivo, vnanjo civilizacijo. Druzi, Maroniti in vsi sektaši, ki žive po svojih starodavnih šegah daleč od mest, na gorah in v samotnih dolinah, so preneznatni in premedli, da bi mogli vtisniti deželi svoj pečat.

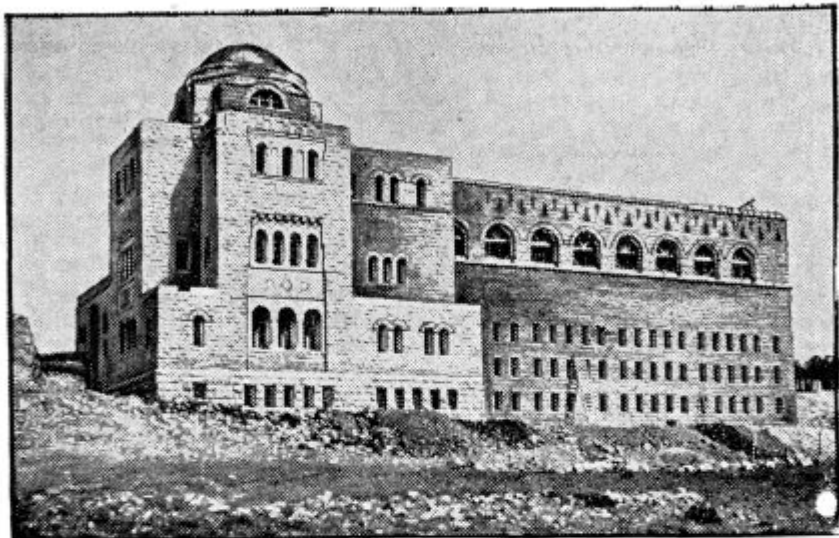
Prebivalci žive v majhnih seliščih, vaseh ali mestih; palestinska vas je daleč od pojma naše vasi; najbolj se približuje tipu sredozemske vasi. Najbolj gosta so selišča, zlasti mesta ob morju; v notranjosti leže osamljena in je treba ure in ure, celo dneve potovati po pustinjah, preden dospesh v kako mesto. Največja notranja mesta: Jeruza-

Iz Jeruzalema

lem, trdnjava Izraelcev in zibeljka krasčanstva, Damask in Halep tvorijo prav za prav oaze v sirijski puštinji. Take oaze so tudi razni kraji, kjer cvete poljedelstvo; podnebje je v tej de-

žele in so jo mnogi razočarano zapustili. Vendar je to sistematično naseljevanje Židov zavzelo tak obseg, da so Arabci postali v skrbeh, tembolj, ker naseljenci iz »rasnih razlogov« ali za-

Zidovska univerza v Jeruzalemu

želi kaj različno in lahko prehodiš v enem dnevu več klimatičnih pasov. Po nekod imaš visoke gore; izmed Libanonskih gora je najvišja Veliki Hermon (2880 m). V primorju je podnebje najugodnejše, z zadostnimi padavinami, ki omogočajo obilnejšo vegetacijo; v notranjosti je rastlinstvo borno, nasadi uspevajo le z umetnim namakanjem zemlje.

Kakšna bodočnost čaka Sirijo, pred vsem pa Palestino? V tem je nemara bistvo sedanjega spora med Arabci in Židi. Zidovska kolonizacija je zasnovana zelo velikopotezno in obeta, da bo naredila iz Palestine v nekaj desetletjih gostejše obljudeno, s tehniko modernizirano deželo židovskih naseljencev. Doslej je prihajalo vsak mesec v Palestino po 2000 naseljencev, ki pa se seveda niso mogli takoj prilagoditi novim, težkim razmeram obljubljene de-

radi nepoznavanja razmer še povečujejo nasprotja med avtohtonimi Arabci in novonaseljenimi poznimi potomci nekdanjih Izraelcev. Židovski svetovni kapital v veliki meri podpira kolonizacijo in modernizacijo Palestine, dočim so Arabci navezani sami nase. Pridelki židovskih poljedelcev se zaradi bolj-ših zvez lažje spravljajo na tuja tržišča, dasi vlada baš v tem pogledu huda kriza, ki ograža mnoge židovske eksistence; Arabci nimajo v tej krizi niti te ugodnosti. Vse to se je poleg nacionalnih in verskih momentov zgostilo v težko, grozečo nasprotje, ki se dviga nad Palestino nalik črnemu oblaku.

Spričo mentalitete obeh narodov bo sedanja napetost prej ali slej priklopela do odločilne borbe po načelu: Mors tua, vita mea, (Tvoja smrt je moje življenje.)

(Po prof. dr. Fr. Braunu)

ZAKONI INDIJSKE DECE

Član zakonodajnega sveta v Bombayu Jadhav je zbral podatke, ki kažejo, da je v bombayski pokrajini 74 tisoč manj od pet let staria otrok, ki so veljavno poročeni. 3500 jih je že vdovcev in vdov. V enem samem letu je bilo sklenjenih 2000

zakonov med otroci pod enim letom. Otrok, ki so bili oženjeni ali omoženi v starosti 5—10 let, je več od četrta milijona. Sir Jadhav je predlagal, da bi se razveljavili vsi zakoni otrok, ki še niso dovršili 12. leta.

G. H. Estabrooks,
docent vseučilišča
Colgate (U. S. A.)

Skrivnosti hipnoze

Če je človek v hipnotičnem stanju, tedaj to pomeni, da je prevzela vlado nad njegovim telesom njegova nezavestna duševnost in da je zašel pod kontrolo hipnotizerja. To naj dokaže ta-le primer: So ljudje, ki v spanju hodijo po sobi ali drugod in govore. Pri takih ljudeh obvladuje telo nezavestna sila; ko se predramijo, se nič ne spominjajo svojih ponočnih blodenj. V nekaterih takih primerih pa lahko snohodca nagovoriš in ti bo odgovoril. Moreš mu dati enostavne ukaze, ki jih bo izvršil. V takem primeru je snohodec prav tako hipnotiziran, kakor če bi mu bil dajal ukaze izkušeni hipnotizer.

Poznamo več stopenj hipnoze; zanimivo je opazovati, kako si hipnotizer le počasi pridobiva moč nad hipnotiziranim človekom. Le-ta sede udobno v naslanjač in hipnotizer začenja tako, da ga skuša najprej s sugestijo uspavati: človek šibke volje že ni več sam svoj; da si je pri polni zavesti, se zaman trudi, da bi odprl oči. Hipnotiziranec je le prehitro izgubil oblast nad temi mišicami.

Potem si hipnotizer pridobiva moč nad večjimi mišičnimi skupinami. Hipnotizirana oseba je še vedno zavestna, vendar ne more več upogniti roke ali jo spustiti, če je bila iztegnjena. Zdaj sledi stopnja, na kateri lahko hipnotizer povzroči pri hipnotizirani osebi tako zvane »avtomatske kretnje«. Lahko doseže, da nje roke nenehoma krožijo okrog telesa, da se usta vedno odpirajo in zapirajo, ne da bi hipnotiziranec mogel kakorkoli preprečiti smešne gibe svojega organa. Skratka: oseba, s katero se vrši poizkus, se še zaveda, kaj se dogaja z njo. Toda na naslednji stopnji se že pojavlja amnezija, oziroma popolno zamračenje zavesti.

Čitatelj naj ne pozabi, da se pojavi, ki jih bom opisoval, nanašajo samo na to najtežjo stopnjo hipnoze, ki se imenuje somnambulizem in da lahko prestavimo v to stanje samo približno eno petino človeške rase. Pri ostalih štirih petinah bomo dosegli samo enega izmed predhodnih stadijev.

Izmed vseh znakov hipnoze je nemara najbolj presenetljiva izredno silna dojemljivost za vsakršno sugestijo, s katero se približamo hipnotizirani osebi.

Vse, kar ji povemo, nam slepo veruje. Če rečem somnambulnemu človeku, ki ni pri zavesti in ki je dozdevno v enakem položaju kot snohodec, da je na mizi kača klopotarja, bo prestrašeno odskočil in se umikal. Če mu dam milo in rečem, da je potica, ga bo snedel z očividno slastjo. Če mu rečem, da mu je roka odrevenela in je prav tako brezčutna kakor kos lesa, ga lahko poljubno pikam s šivanko, ne da bi bil hipnotiziranec očitoval najmanjši občutek bolečine. Na ta način lahko vsako izmed petih čutil zapeljemo v globok hipnotičen stadij.

Raportiranje je druga značilna lastnost hipnotičnega stanja. Oseba, ki jo hipnotiziram, bo ubogala samo moj glas. Kdo drug lahko mnogo bolj vpije, toda hipnotiziranec ga ne sliši.

Najznačilnejši pojav hipnoze pa je nemara to, da hipnotizirana oseba izpelje v hipnozi ji dani ukaz že v budnem stanju, ko se dobro zaveda samega sebe in more sicer normalno razpolagati s samim seboj. Lahko ji n. pr. velim: »Jutri popoldne ob petih bo vaša desna roka nenadoma ohromela!« Po prebujenju iz hipnoze se ne bo spominjala ničesar, kar se je dogajalo z njo v tem stanju, toda naj stori karkoli — prihodnjega dne ob petih popoldne ji bo roka nespособna za gibanje.

Spominjam se nekega poizkusa, v katerem je bilo hipnotizirancu sugerirano, da mora takoj, ko se vzdrami, vzeti s police sveženj igralnih kart, poiskati pik - as in ga izročiti hipnotizerju. Ta hipnotiziranec je bil slučajno sam psiholog in je poznal hipnotizem do najtanjših fines. Ko je začel po prebujenju avtomatično izvrševati dano mu nalogo, se je nenadoma zavedel, da bi to utegnila biti kakšna posthipnotična sugestija. Zato se je ustavil in dejal hipnotizerju: »Mislim, da ste mi to sugerirali v hipnotičnem stanju.«

»Kaj pa ste hoteli storiti?«

»Hotel sem v onem-le svežnju kart poiskati pik-as in vam ga izročiti.«

»Prav imate: to je res posthipnotična sugestija. Kaj nameravate storiti?«

»Ne maram je izvršiti!«

»Stavim pol dolarja, da boste storili to, kar vam je bilo naloženo,« je dejal hipnotizer.

»Dobro, stava je sprejeta!« je odvrnila poizkusna oseba.

Dve uri potem sta se oba psihologa zabavala v sobi, kjer se je izvršila hipnoza. Zanimivo je bilo opazovati, kako je prejšnji hipnotiziranec nenehoma prihajal v skušnjavo, da seže po kartah, a je v zadnjem hipu premagal sugestijo. Nobeden izmed njiju ni v razgovoru omenjal poizkusa; vsi, ki so bili navzoči, so se delali tako, kakor da se ne bi bilo nič zgodilo. Ko je družba vstala in se pripravila k odhodu, je vzel hipnotiziranec dobljeno stavo pol dolarja in odšel, vendar pa zelo neodločno. Videlo se je, da nikakor ne more pozabiti post-hipnotične sugestije in popolnoma zabrisati učinka. Šest ur pozneje — proti večeru — je bilo njegovo notranje stanje tako neznosno, da ga ni mogel dalje prenašati. Šel je in vzel karte, prinesel pik-as in vrnil dobljeno stavo ter hkrati plačal še pol dolarja izgubljene stave. Priznal je, da je premagan. To se mu je videla edina pot, da se osvobodi sugestije, ki mu je sedela kakor mora na prsih in edin način, da si pridobi prejšnji notranji mir.

Hipnotizirane osebe prenašajo znatno večji napor mišičevja nego v normalnem stanju in spomin na zdavnaj pozabljene dogodke se presenetljivo osveži.

Danes je morda najzanimivejša primena hipnoze na medicinskem polju. Mnoga živčna obolenja se dajo ozdraviti s hipnozo. Tudi zdravljenje pijanstva in morfinizma zahvaljuje hipnozi za mnoge uspehe. Če se pokaže, da je pacient dober medij, mu hipnotizer veleva, da bo prihodnjic, ko bo zopet užival alkohol ali morfij, jel bruhati in da je pri njem nadaljnje uživanje sploh združeno z bruhanjem. Tako mu počasi pristudi alkohol ali morfij.

Na heidelberški kliniki so uspešno uporabili hipnozo tudi pri porodih.

»Toda, če je stvar taka,« utegne ugovarjati ta ali oni čitatelj, »zakaj neki ne upeljejo hipnoze namestu kloroforma ali eterja, ko vendar lahko dosežejo anestezijsko samo sugestijo!«

To pa ni mogoče iz dveh razlogov: Predvsem se dá, kot smo že omenili, prepeljati v globoko hipnozo samo petina vseh ljudi na zemlji. In samo v globoki hipnozi dosežemo brezbolestnost. Drugič: tudi zdaj nismo čisto sigurni, da je stvar uspela. Sam sem doživel, da so se pacienti brez vsakršnega vnanjega

povoda nenadoma prebudili iz globoke hipnoze. Vsak izkušen hipnotizer vam lahko pripoveduje o takih primerih. Če bi se pacient vzdramil iz hipnoze sredi kakšne nevarne operacije, bi imelo to zanj najhujše posledice.

Ako bi svetovna vojna trajala dalje časa, bi začeli s hipnozo izvajati informacije od vojnih ujetnikov. Živčni specialist bi n. pr. poiskal med bolniki kakšne bolnice za vojne ujetnike dobre medije. To bi se lahko izvršilo čisto mirno in neopaženo. Dotične osebe bi prepeljali v posebne separirane prostore in bi jih pod primerno pretvezo spravili v hipnotično stanje. V globoki hipnozi bi hipnotizer dejal dotičnemu ujetniku, da je doma v Nemčiji in da govori s svojim poveljnikom. Nekaj v nemške častnike preoblečenih oseb bi sodelovalo pri tej prevari. Zdaj bi bil ujetnik pozvan, da pripoveduje vse, kar ve. Mislim, da bi spreten hipnotizer izvalil iz njega najvažnejše, kar bi ta vojak vedel. Znano mi je, da je ena izmed v vojni udeleženi držav že razmotrivala o taki možnosti vojno-informacijske službe.

»Ali moremo kakega človeka hipnotizirati proti njegovi volji?« To zavisi od raznih momentov. Človeka, ki je do svoji naravi snohodec (sommnambulen) lahko hipnotiziramo tudi brez njegove privolitve. Če je bil kdo enkrat že hipnotiziran, bo druga hipnoza že znatno lažja. V splošnem pa zatrjuje večina strokovnjakov, da človek ne more biti hipnotiziran proti svoji volji.

NOSEČNOST

ima pri primitivnih plemenih hude posledice za ženo in moža. Če brahmanova žena zanosi, si njen soprog najprej očisti zobe, preneha žvečiti bethel, se ne brije več in se posti vse do poroda. V Novi Gvineji ne sme soprog noseče žene na morje, češ, da se mu »ribe izogibajo in valovi naraščajo«. V Braziliji se zakonca, ki pričakujeta naraščaj, strogo postita; uživati smeata samo mravlje in gobe in piti vodo z guaeanovim praškom. Na Admiralskih otokih ne sme žena v zadnjih mesecih nosečnosti zapustiti hiše in živi samo od rib; če bi jedla korenine, bi bil otrok tenak in dolg, po svinjskem mesu bi dobil ščetine itd. V kitajski pokrajini Amoy mora biti soprog noseče žene zelo previden pri hoji po sobi; vsak najmanjši tresljaj ogroža razvoj ploda pod materinim srcem. Posebno nevarno je zabijati žrebci v steno; lahko bi se zgodilo, da bi se nerojenemu otroku izpahnilo oko ali predrlo črevo.

Essad-bey

Žuželke, ki žro knjige

Kaj uničuje književnost? Kdo je njen največji škodljivec? Kdor se spozna v te reči, bo pomislil najprej na cenzorja, ki kakšno knjigo prepove, na kritika, ki je »raztrga«, na založnika, ki ne mara tega ali onega dela natisniti in naposled na čitatelja, ki ne mara knjige kupiti.

Toda ne. Cenzor lahko knjigo prepove in tako pripomore, da postane njen pisec slavnejši, ne more pa uničiti tajnih izdaj ali natiska v inozemstvu. Kritič

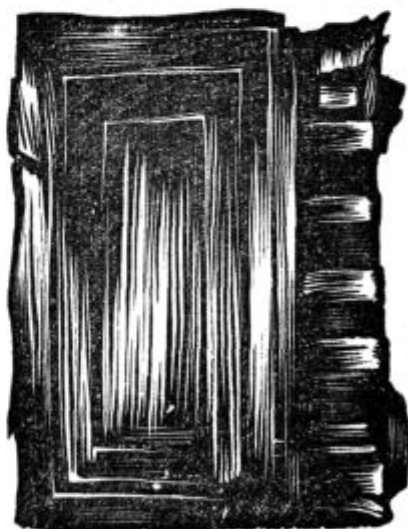

Pyralis farinalis,
insekt, ki žre knjige

lahko presoja knjigo kar najslabše, ne more pa preprečiti, da je ne bi sprejeli v knjižne registre in v državne knjižnice. Tudi najnevarnejši škodljivec — založnik — more samo preprečiti tisk kakšne knjige, vendar je to zgolj avtorjeva osebna smola, zakaj knjiga ostane še dalje kot rokopis in najde tudi v tej obliki čitateljev. Slovstvena zgodovina pozna več primerov, ko je imela nenatisnjena knjiga v prepisih več čitateljev nego povprečno sodobne natisnjene knjige, ki jih je kritika priporočila. (Tako so bili na primer najostrejši spisi Voltaireja zelo mnogo čitani v prepisih, ker zaradi cenzur niso mogli iziti v tisku.) Tudi čitatelj, ki trdovratno ne mara vzeti v roko dobro knjigo, ne škoduje toliko knjigi, kolikor samemu sebi. Ne cenzor niti kritik, založnik ali čitatelj niso tedaj resni škodljivci književnosti; res je, da lahko mnogo pripomorejo k njenemu propadu, vendar moramo pravega sovražnika vsega napisanega in natisnjenega iskati drugod. Ta pravi sovražnik književnosti ima številna imena, izmed katerih je redko katero znano, dasi jih najdeš v vsakem kon-

verzacijskem leksikonu. Naj ti, čitatelj, razodenem nekaj teh imen: predvsem je to Lepidoptera, potem *Pyralis farinalis*, *Ephestia kuehniella*, *Plodia interpunctella*, *Tineola biselliella*, *Lictus unipunctatus* in *Apate capricin*; po slovensko in za navadnega čitatelja, ki ga ne zanimajo učeni rodovniki raznih moljev, bi lahko vse skupaj imenovali »knjižgožeri« ali »knjižni insekti«.

Težko si zamislimo, koliko dokumentov in knjig so požrle te droščkane, včasih mikroskopično majhne živi. Po nekih računih uničijo te žuželke v enem letu več knjig nego ogenj, voda in cenzura skupaj. Le vprašajmo, kakšna je bila usoda velikih knjižnic starega in srednjega veka; kje je n. pr. 400.000 rokopisov obsegajoča knjižnica kordovskih vladarjev? Po navadi se misli, da so vse stare paganske ali drugoverske knjižnice uničili menihi za časa verskih bojev. To naziranje pa je bilo že nekajkrat prepričevalno izpodbito. Menihi so

Knjiga, ki so jo uničili insekti

uničili marsikaj dobrega, vendar jih delajmo odgovorne samo za majhen del celotne škode. Glavni kivci, najhujši zatiralci neprecenljivih grških, rimskih in arabskih rokopisov so bile razne droščkane živi, ki smo jih bili pravkar našli. S stoletja trajajočim neumornim

delom so uničile zaklade literature; ni malo ne dvomimo, da bodo svoje uničevalno delo nadaljevale. Sicer pa — uničevanje današnje literature bo trajalo samo desetletja, zakaj žretje starih papirjev in pergamentnih zavitkov je bilo mnogo težje nego uničevanje današnjeja papirja, ki deloma vsebuje celo les.

Cele dobe človeške kulture so morale iti po tej neslavni poti v pogin. Tako je propadlo skoraj vse pismenstvo kulturnih narodov Srednje Amerike, ki so ga insekti dobesedno požrli. Pa ne samo Srednja Amerika — vse tropske dežele gredo pot iste usode, ker so klimatično zelo ugodne za nekatere nevarne insekte. Posamezni kraji Afrike si sploh ne morejo privoščiti knjižnic: že v nekaj letih postanejo tudi najboljši tiski nečitljivi, prav tako razne službene in druge listine, če niso vrezane v kamen.

Tudi severni Evropi ne prizanašajo ti čudni prijatelji knjig. Znano je, da mnogo čitani časniki postanejo že v nekaj letih nečitljivi. Veliki časniški založniki so že začeli tiskati izvode za arhiv na platno. Toda to prav tako malo jamči za njihov večni obstoj, kakor če so na papirju. Tudi knjige, ki so tiskane na papirju, ki vsebuje les in čijih platnice so izgotovljene z lepilom, komaj vzdrže nekaj desetletij. To velja tudi za bankovce vseh državnih bank. Pred nekaj leti so Američani odpremili večjo količino svojih bankovcev na Filipine in jih shranili v ondotni zakladnici. Nekaj mesecev pozneje, ko bi bilo treba ta denar postaviti v promet, so našli na mestu milijonov kupe prahu, zakaj na Filipinih biva neki insekt, ki ima posebno naslado z dolarji oziroma z barvo, v kateri so natisnjeni.

Zelo zahrbtn in nenasiten je neki črv, ki se je specializiral na platnice: žre usnje, les, platno, ostalo pa prepušča tovarišem, čistim papirožrcem, ki so zopet po svoje izbirčni. Toda papirožerji niso edina nevarnost za tiskane reči: imamo insekte, ki jih odlikuje čudovita nadarjenost, da umejo sesati tiskarske barve; le-ti puščajo za sabo rjavobeke strani, ki jih ne more najbolj večše oko več prebrati.

Marsikaj se je že svetovalo zoper to nevarnost; n. pr. strupeni plini in pri-

mérne lovilne naprave na stranih in platnicah knjig. Večina teh sredstev pa škoduje knjigam enako kot insektom. Edino uporabno sredstvo je, da knjige vsak mesec prezračiš. Toda to sredstvo je takisto neučinkovito za daljšo dobo, n. pr. za stoletja. Edina radikalna pomoč bi bila, da bi iznašli tiskovni material, za katerega ne bi bilo v vsej prirodi nikakih požrešnih ljubiteljev.

Človeka, ki se ukvarja s pisanjem, naj te vrstice vzpodbudijo k premišljevanju o vrednosti literarne nesmrtnosti. Zakaj, vse se lahko pobija: cenzor, kritik, čitatelj in celo založnik, nihče pa ne more priti v okom zadnjemu konzumentu svetovne literature, zadnjemu čitatelju, ki mirno žre papir vsake vrste, celo pergamenten, pa usnje in platno, ne da bi delal kakršnokoli razliko med priznanimi in neprizanimi, slavnimi in neslavnimi avtorji. Črvi, ki imajo po smrti v delu pisateljeve telesne ostanke, ne prizanešajo niti ostankom njegovega duha.

E. Justin, Knjigožer (*Ex libris*)

Mazdaznan ali nova vera

Ali poznate to čudno besedo?

Silno dvomimo. Toda — treba bi bilo, da bi jo poznali. Tudi imena Hanish ne poznate? Potemtakem niti ne slutite, da živi v naših dneh novi Mesija in da oznanja vero bodočega človeštva, ki se imenuje mazdaznan.

Zares, tudi pisec teh vrstic je bil med ignoranti te vrste. Minule dni pa se je vršil v Pragi kongres tega vsezveličavnega gibanja in med češko čredo je bil prišel sam Mesija, dr. Otoman Zar Adhuit Hanish. Tako je pisec teh vrstic izvedel iz kritike časopisa »Pfitomnost« zanimivost, ki jo namerava razodeti zvedavemu čitatelju: kako postaneš popoln telesno in duševno in se že na tem svetu zvehičaš. Stotisoči ljudi gledajo v Mesijo Hanisha. Praznoverje je neumrjoče, človeška omejenost gre skozi vse družabne plasti, sega skozi vse kulturne oblike. Mundus vult decipi — svet hoče, da ga varajo. Zdaj ti, zdaj oni. Morda ne bo odveč, če se čitatelj sezna ni z enim izmed takih varljivcev.

V neki praški dvorani. Tu se vrše za časa kongresa tri zborovanja na dan. Plačuje se sorazmerno visoka vstopnina. Mojster Hanish, Mesija mazdaznana, mršav, živahen starec s sugestivnim bleskom v očeh, se pripelje v krasnem luksuznem avtomobilu, ki je njegova last. Množica vernikov ga spoštljivo pozdravlja s predpisano kretnjo rok. Pri hoji se mu pozna, da se začenja starati, čeprav je njegov sistem, čudna zmes homeopatije in z vseh vetrov nanešenih verskih nazorov, naperjen tudi zoper starost. Verniku, ki se ravna po naukih in navodilih mazdaznana, se obeta 400 let življenja brez starosti. Toda Mesija, ki drugim prerokuje dolgo mladost, ne zna pomagati samemu sebi. Na temenu se mu dela pleša. Tudi zoper plešo se bori mazdaznan, češ, da prihaja »od lahkomišelnega življenja«. Nu i Mesija i znaten del njegovih vernikov so bolj ali manj brezslasi. Vzlic temu se tem ljudem ne omaja njihova »nova vera«.

V pročelju dvorane je na podiju obilen dekor iz vrtnarskih drevesc. Čisto v ozadju je neke vrste altar s skrivnostnimi emblemi. Hanish je oblečen v kričavo rdečo duhovniško obleko po vzorcu perzijskih magov. Na prsih mu visi zlata verižica s križem, v čigar sre-

dišču je solnce. Tudi njegova praška maga — dr. Souček in soproga — sta v belih obrednih oblačilih.

Mojster pozdravi trikrat s »Freudigkeit« in vsi navzoči dvignejo obe roki nad glavo in ponove za njim simbolični pozdrav. Nato začne godba igrati enolično melodijo, ki se kakor ruske pesmi venomer ponavlja. Potem mojster intonira »tralala, tralala« in jame delati z rokami različne proste vaje. Vsi zborovalci ga posnemajo: pojo in iztezajo roke zdaj do glave, zdaj preko nje, potem na hrbet; nenadoma se začno ščipati za prsi in dotični del močno tresti. Malce čuden pogled n. pr. na dame, ki se ščipljejo za grudi in jih potem na moč tresejo, naj so že suhe ali obilne. Človek, ki bi vstopil v dvorano in ne bi vedel, da so tu zbrani pristaši mazdaznana, bi mislil, da je bil zašel na zborovanje blaznežev. In vendar so med temi tresočimi se verniki mnogi inteligentni ljudje z akademski naobrazbo in razni bogataši, čijih limuzine čakajo zunaj na cesti...

To petje in telovadba traja kakih pet minut. Nato veli mojster: »Ein!« in ves zbor globoko vdihne, da potem na povelje »Aus« na vso moč izdihne. To se ponavlja menda petkrat. Potem vsi trikrat prišejejo na formulo »Alles ist gut« in godba začne igrati lepo, rafinirano zvonečo uspavanko. V tem nastroju povzame mojster besedo.

»Uspavanka nas je pomirila. Vsi potrebujemo miru. Ta naš »tralala« ima namen, da povzroči vibracijo, ki ne stresa samo prsnega koša, marveč tudi pljučno tkano. Zlasti pa se tako ojačuje žleza pankreas. Ta žleza je najvažnejša, ker prenaša na želodec, jetra in črevesa potence in elemente. Želodec nikdar ne zboli, tudi jetra in črevesa ne. Če bi bil želodec res bolan, ne bi mogli jesti. To, kar se imenuje bolezen želodca, jeter ali čreves, je samo znak, da ne doteka iz pankreasa dovolj elementov in potenc. Žleza pankreas naredi iz sprejete hrane 12 biokemičnih soli, 7 vrst izpuhtevajočega olja in 3 kisline. Če nedostaje ena izmed teh snovi, tedaj pomeni to motnjo. V tem primeru je najboljše, da nič ne ješ in da piješ mnogo destilirane vode. Pa telovaditi je treba. Tako kot telovadimo pri našem tralala. Zlasti ta-le vaja je važna (mojster sega

z rokami za tilnik). Treba pa je seči z dlanmi ne samo na pleča, marveč tja k sedmemu hrbtnemu sklepu. Da, sedmi hrbtenciški sklep je zelo važno mesto. Prosim, poizkusite to! (Vsi zborovalci iztezajo roke in iščejo sedmi sklep.)

Če ste slabe volje ali vas boli srce, napravite nekajkrat to vajo. Takoj občutite, da vam odleže pri srcu. Popolno zdravje pa ni vse. Ko ga dosežemo, se je treba notranje razvijati. Gibanje mazdaznan vodi vsakogar k polnemu razvoju. Mi nikomur ne prigovarjamo in nikogar ne pridobivamo. Kdor se hoče ugonobiti, naj se. Oni se nam zdaj posmehujejo, počasi pa bodo vsi pricapljali za nami.

Nekdo mora razvijati v sebi, kar mu manjka, drugemu pa je to prirojeno.) pr. oni gospod tam-le (Hanish pokaže med publiko) ima prirojene take vloge, da bo imel jutri že nov načrt, če bo danes vse izgubil. Tisti-le gospod se bavi z učiteljevanjem, lahko pa bi grabil v Argentini milijone. G. Z. ondi-le bi moral biti že zdavnaj v Braziliji . . . Nu, zdaj pa še enkrat: tra-la-la.» (Petje, godba, vaje.)

★

To je izvleček iz govora apostola mazdaznana. Pa nikar ne mislite, da so med njegovimi gorečimi slušatelji samo navadni ljudje. Rekrutirajo se po veliki večini iz tako zvane boljše družbe. Neumljive vaje s petjem, ki se izvajajo tri ali štirikrat med zborovanjem, delajo vsi silno navdušeno. Tudi stari Hanish se krepko drži in se ves teden desetkrat na dan tolče v sedmi hrbtenciški člen.

★

O Hanishu je izdal celo knjižico njegov bivši sotrudnik St. Omar-Warschatka, kjer prilično razkrinkuje tega raš-maga velikega templja El-Kharman v srednji Aziji, kalantara (papeža) mazdaznanskega gibanja, dastura reda Ghing-Ghang, kneza miru itd. Dokazuje, da ima vsa njegova metoda en sam namen: izzvati v udeležencih stanje vzvišene pasivnosti, ohrometi njihovo voljo in jih spraviti v stanje lahne hipnoze. Avtor je potoval s Hanishem po Nemčiji in se je preveril, da se ta svetnik, ki drugim oznanja vegetarijansko in presno hrano, baše z vsem mogočim in da je njegova velika slabost — šampanjec.

Pa poroče kdo, da tak oznanjevalec ne more najti dosti pristašev. Kaj še! Ravno v kulturnih deželah in v velikih mestih jih ima veliko. Kako bi mogel omikan človek poslušati Hanishev svet, da naj vernik mazdaznana pogoltne na tešče košček mila?! Toda to dela pod vplivom mojstra Hanisha tisoče omikanih ljudi, zakaj omikani ljudje so žal zelo dostopni za praznoverje. A tudi hujše reči počenjajo Hanishevi verniki. Tako n. pr. mojster priporoča zdravilo zoper plešavost; otiraj si glavo s kravjo sečjo in moli pri tem očenaš po mazdaznansko, t. j. z enim dihom. Za lepoto priporoča obkladke s presno sirovo govedino. Svetuje tudi vinske in mlečne kopeli; za zastarele spolne bolezni ima posebno sredstvo, mazdaznanski Genoleo.

Hanishevi pristaši trde, da je »mojster« sin ruskega generalnega konzula in perzijske princese, da je star čez 80 let in da je bil vzgojen med modrimi menihi v starodavnem perzijskem samostanu, kjer se je navzel duha Mesije in apostola 20. stoletja, da je bil Emersonov in Trinejev učitelj itd. Hanishev pokret pa je internacionalen, širi se po vsem zapadu, zato so se že mnogi pravniki, zdravniki in novinarji zanimali za osebo tega »preroka«. Nemci so dognali resnico; pristaši sicer ne verjamejo, vendar je ugotovljena službeno in dokumentarično in zadostuje pametnemu človeku. Sam Hanishev oče, po rodu iz Saške, učitelj godbe v Ameriki, je izjavil nedavno v Washingtonu pred sodiščem, da njegov sin ni bil nikdar v Perziji, da pa je bil nekaj časa pridigar neke mormonske sekte. Pozneje si je nadel eksotično ime in je s podporo newyorških zarjavelih devic ustanovil templj boga-solnca ter postal njegov mautramag. L. 1905. se je jela zanimati zanj policija, ker so se o obredih v njegovem templju širile čudne govornice. Upton Sinclair tudi piše o Hanishu in ga primerno označuje. Novinar Imanuel Miller je v nekem članku izrazil začudenje, kako more očitvidno patološki človek javno oznanjevati neko novo vero, ki je fantastična zmes zastarelih in novih naukov. Hanish je spisal knjigo »Prerod«, ki v nji rešuje seksualno vprašanje in dokazuje možnost neoskrupljenega spočetja. O njegovi praksi s te strani se mnogo govori, toda prerok Omar ni še nikogar tožil.

Čitateelj je v odlomku Hanishevega govora opazil, da apostrofira nekatere

Ljudi z imeni in jim priporoča, da se izselijo v Argentino, Brazilijo. Njegovi verniki ne vedo, zakaj je Hanish tako vnet oznanjevalec izseljevanja. Pravijo, da so ga za to angažirale parobrodne družbe, zato pa mu nudijo brezplačno vožnjo v I. razredu in prevažajo zastoni tudi njegov luksuzni avto.

Hanish ima čudovit osebni čar, silno sugestivno moč. Najbolj pa mu utirajo pota njegova ozdravljenja. Med njegovimi verniki je mnogo hipohondrov: komur dejanski nič ni bilo, mu je po Hanishovih govorih in vajah še bolje. Hanish je mnogim odraslim ljudem to, kar mnogim dečkom Karel May. Le-ta odpira fantazijo, Hanish pa odkriva slad-

kost vere. Naj bo še tako prazna, vera je vendarle vera človeku, ki čuti potrebo po nji.

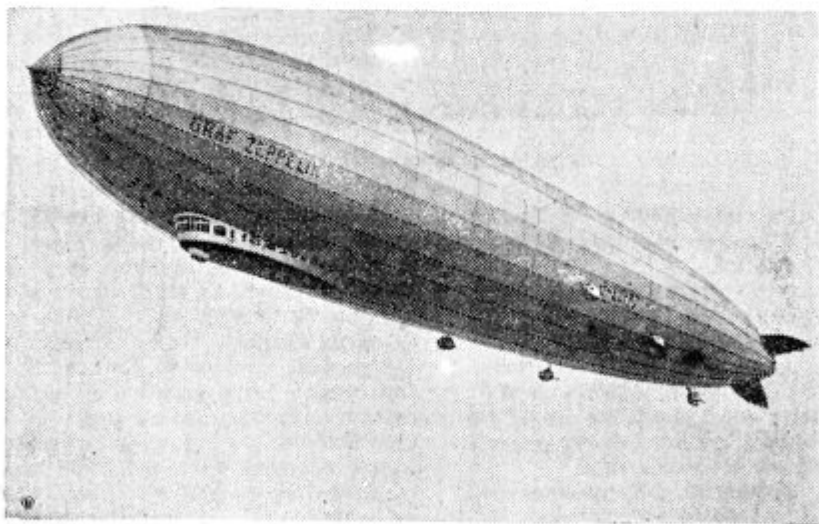
Vsekakor je Hanishev primer zelo značilen za današnje kulturno človeštvo. Toda Hanish ni edini, dasi je morda najbolj izrazit in najbolj opazljiv. Kaj drugega so vsi ti teozofi, spiritisti, astrologi in nešteti drugi oznanjevalci »iztočnih odrešilnih naukov« kot Hanishi v drugi obliki? Mnogi med njimi so prav taki varljivci, ker se okoriščajo s sladkimi iluzijami, ki jih dajejo ljudem, kateri nimajo dovolj močnega razuma, da bi pogrešali tako omamo in smelo gledali tudi v temo neznanega in neumrljivega vesoljstva?

Zeppelinove vožnje nekoč in sedaj

Obroč »Zeppelinove« vožnje okoli sveta je že sklenjen. Svetovni tisk beleži to dejstvo z besedami velike hvale in pušča v nemar žrtve in napore, ki so z vsemi neizogibnimi katastrofami »Zeppelinov« pripomogli k današnji popolnejši konstrukciji zrakoplova tega tipa.

zu in Stuttgartu. Že 5. avgusta pa je zadela zrakoplov težka nesreča pri Echterdingenu.

Katastrofa zrakoplova pri Echterdingenu je presunila vso Nemčijo. Že naslednji dan, 5. avg., je izšel javen oklic na nemško prebivalstvo, naj s prosto-

Zrakoplov »Graf Zeppelin«, ki je srečno dovršil polet okoli sveta

Eden največjih začetnih triumfov »Zeppelina« je bila 12 urna vožnja grofa Zeppelina, ki jo je nastopil zrakoplov nemškega grofa dne 1. julija 1908 iz Friedrichshafena v Luzern in Curih. Sledil je še zanimivejši polet dne 4. avgusta proti Strasbourg, Main-

voljnimi prispevki pomaga utemeljiti Zeppelinovo glavnico. To se je zgodilo. Posebno študijska družba za gradnjo zrakoplovov je izdala 2 in pol milijona podpornih znank po 10 pfenigov. Tako so zbrali fond v znesku 6 milijonov mark. Zeppelinova družba se je kmalu

nafo usfanovila. Zaradi razlike med te-
danjo in sodobno tehniko še pripomi-
njamo, da je znašala hitrost »Zeppeli-

oči. In javna zbirka je prinesla toliko,
kolikor je grof Zeppelin potreboval za
zgraditev novega zrakoplova.

Zračni velikan miruje

na« pred usodnim poletom 50 km na
uro, kar je bilo za tiste čase kajpada
nedosegljiv rekord.

V naslednjem beleži svoje vtise nem-
ški novinar Max Eck-Troll:

»Ponedeljek 19. avgusta 1929. Radio
pravkar poroča: »Zeppelin« je danes
minil Tokio. Zaradi neugodnih vetrov
pa bo obletel še Yokohamo in se bo
okolu dvanajste ure srednjeevropskega
časa spustil na japonska tla.«

Kdo ni spremljal »Zeppelina« od
starta pa do njegovega pristanka z ra-
dovednostjo, kdo ni prežal v radiu na
vesti kot na pravcati plen tega, kar
lahko nudi sodobna poročevalska služ-
ba?

V meni pa vstajajo stari, stari spo-
mini na Zeppelina.

Bilo je kmalu potem, ko je zgorel
zrakoplov v Echterdingenu pri Stutt-
gartu. Nesreča, ki se je primerila te-
daj, je ljudem in vladi v Berlinu odprla

Tiste mesece, ko se je gradila nova
zračna ladja, sem se vozil vsako jutro
iz Stuttgarta v Göppingen, ki je bil od
njega oddaljen 45 kilometrov. Vlak je
odhajal iz Stuttgarta v Monakovo in
Friedrichshafen. Doma nisem mogel
zajtrkovati, bilo je še prezgodaj. Zato
sem vsako jutro stopil v kolodvorsko
restavracijo, kjer so mi postregli s ka-
vo. Bili so res lepi časi! Kolikokrat
sem v svetovni vojni mislil na maslene
rogljičke, ki mi jih je natakhar postavil
na mizo poleg skodelice mokke. Še
zdaj skoro ne morem pozabiti na vse
dobrete, ki sem jih bil deležen takrat.

Postajna restavracija je bila navadno
že zasedena. Pohajali so jo predvsem
trgovski potniki, a tudi tvorničarji. Po-
sebnost zajtrkov pa je zame obstojala
še v nečem: v restavraciji sem redno
videval starega grofa Zeppelina, ki je,
kakor jaz, srebal kavo in krhal rogljič-
ke. Vozil se je dnevno v Friedrichs-

hafen, ki je bil oddaljen 180 km. Dejstvo, da ni grof nikoli zamudil vlaka, je vlivalo vsem, ki smo ga poznali, veliko spoštovanje do njegove osebe.

To se je ponavljalo več mesecev zaporedoma. Potem je napačil veliki trenutek. Prišel je dan, ko je novi zrakoplov startal. Vzlet pa ni minil brez nesreče. Zrakoplov je moral pri Göppingenu zasilno pristati, kar je imelo neprijetno posledico, da se je s konico zaletel v neko hruško, ki ga je občutno poškodovala.

Poškodba je bila tako resna in tehtna, da so morali zrakoplov prikrajšati za celih 30 metrov, seveda na kljunu. Stroje so v sprednji gondoli demontirali, da so vzpostavili potrebno ravnostžeje. Grof Zeppelin se je takrat po posvetovanju z inženjerji odločil, da bo zrakoplov letel v Friedrichshafen takšen, kakršen je bil, torej prikrajšan za celih 30 metrov in samo s pogonom strojev v zadnji gondoli.

Na brzo roko so sestavili avtomobilsko kolono, ki je imela nalogo spremljati težko poškodovani zrakoplov čez tako zvano »Schwäbische Alb« in mu nuditi pomoč, če bi moral še enkrat zasilno pristati.

Zeppelin je tudi sam sedel v avtomobil in se je peljal na čelu kolone. Zrakoplov je vodil nadinženjer Dürr.

Polagoma, počasi se je zrakoplov jel bližati Geislingenu, kjer je zavil proti višinam. Bil je težak problem preleteti pot v taki višini in kar je izvršil Dürr, spada med najsijajnejše čine tedaj ta-

ko malo razvite tehnike za »Zeppelin«.

Mi smo sledili grofu na dvanajstih avtomobilih. Poleg Zeppelina je sedel profesor Hergesell. Vožnja je bila tako čudna, da se skoro ne da popisati. Avtomobili so vozili po slabih potih, da, po kozjih stezah in tudi naravnost čez njive in travnike. Držati so se morali samo smeri zrakoplova.

Proti večeru je zrakoplov pristal v Schemmerbergu pri Biberachu.

Solnce je že zahajalo. Zaradi tega se je Dürr odločil za zasilni pristanek. Pod nobenim pogojem namreč ni bilo verjetnosti, da bi bil zrakoplov Josegel Friedrichshafen pred nočjo. Pristajanje v takem času pa bi lahko pomenilo novo katastrofo. Poskus bi bil preveč riskanten.

Šele naslednjega dne je priplul zrakoplov v svoje pristanišče — seveda kot torzo.

Ta vožnja — z demontirano sprednjo gondolo in s tako zelo prikrajšanim kljunom je bila pač pogumen čin, ki je prekosil vsa pričakovanja. Takšne tvegane vožnje še ni poznala dotedanja zgodovina zrakoplova.

Ko mi je radio sporočil najnovejši uspeh »Zeppelina« na poletu »kolu sveta, sem še enkrat doživel to, kar sem popisal. Res, svetu, ki bere danes novice o rekordnem poletu »Zeppelina«, se niti ne sanja, da so bile prve vožnje zrakoplova tega tipa čisto drugačne in se niso končavale vselej z uspehi in še z rekordi povrh!»

Inž. Ferdo Lupša

Lovski spomini z Malajskega polotoka

Bil sem na Malajskem polotoku. Ves dan smo jezdili ponije iz Langsuana v smeri proti jugovzhodu v osrednji del pogorja, ki se razteza skozi Malajski polotok od severa proti jugu. Poglavitna naloga mi je bila, da proučim nova ležišča kositrove rude, o kateri so poročali domačini.

Na tem pohodu sta me spremljala moj osebni siamski uradnik Nai Chön in Laote Seng. V naselbini Ban Pa Deng, obstoječi iz nekaterih primitivnih bambusovih bajt na kolih, smo najprej taborili. Pujajban (poglarar naselbine) nam je ponudil za prenočišče majhno, iz bambusa sestavljeno in spleteno kolibo

ob robu naselbine pod ogromnim mango drevesom. Vsa okolica naselbine, ki je ležala v gorski soteski, obdani z mogočno džunglo, je bila divje romantična. Sredi soteske v neposredni bližini naselbine je žuborel divji gorski potok s čisto in hladno vodo.

Kakor je že navada, smo zvečer pred kolibo zakurili ogenj. Krog njega se je kmalu zbralo staro in mlado, moški in ženske, skoro sami na pol nagi ljudje lepih zagorelih postav. Nudila se mi je kaj lepa slika, zlasti ko je plamen v večernem hladu jarko obseval temna in na videz divja lica živahne, eksotične in neizprijene družbe. Govorili smo o

dnevni doživljanj v džungli, o dekletih, roparjih, gorskih demonih in o Starejši mož, z imenom Sa-at, je pripovedoval in z živahnimi gestami poudarjal, da je na nekem gorskem grebenu izsledil pred nekaj dnevi medvedji brlog. Mož je bil pravi džungelski človek in izvežban lovec. Mikavno je bilo njegovo poročilo. Sa-at je bil uverjen, da bi bil lov na črnega kosmatinca prav uspešen. Meni se je zahotelo lova; in tako sva se kmalu zedinila, da pojdem že naslednje jutro iskat medveda. Zatem smo se razšli k počitku, vsak na svoje ležišče pod mrežo, ki nas je varovala pred nočnimi napadi nad vse nadležnih moskitov.

Ko je ob prvem jutranjem svitanju nastalo v naselbini gibanje spočitega življenja, sva že s Sa-atom korakala po romantični soteski navkreber ob potoku. Kmalu sva bila v kraju, kjer je ležalo tu in tam ob potoku izredno veliko kamenje. Človek bi mislil, da je mogočen gorski demon strgal to kamenje od čeri gorskih višin in ga hudomušno pometal v nižave. Tu sva zavila na goro.

Plezanje je bilo težavno, povsod se je bohotno širila džungla. Kaj čisto sva bila morala sekati zavijače in se skozi trnjevo goščavo pomikati naprej. Včasih sem se počisto opraskal na trnjevem rotangu. Lovca prenesla pač brez godrnjanja vse križe in težave, posebno tedaj, če ima upanje na uspešen lov. Še sedaj, po letih, mi vzbuja vsak spomin na doživljanje v džunglah Zadnje Indije radostno nastrotjenje.

Vedno višje sva se vzpenjala po gorskem pobočju. Kdaj pa kdaj sva ugleдалa skozi džungle preko globokih dolin skalne piramide malajskega pogonja, razjedene po dežju in žarkih tropskega solnca. Čeri razpadajo v prah in pesek, voda jih odnaša v doline — vedno novo oblikovanje prirode, kakor povsod na zemlji!

Hodila sva ves božji dan, ne da bi bila našla sled velike divjačine. Naposled se je jelo že večeriti, pa sva sklenila, da prenočiva v telh gorskih višavah. V kaosu džungle sva bila zgrešila pot in po velikih ovinkih sva prišla na drug gorski greben, nego sva bila prvotno namenjena. Zataborila sva se pod veliko skalo na grebenu, kjer bi moral biti medvedji brlog. Ta skala nama je od treh strani nudila zavetje. Podnevi sem bil ustrelil gozdnega petelina, dve papigi in veliko rinoceros ptico, torej dovolj za lukulično večerjo. V ospredju najinega zavetja sva zakurila ogenj in nato spekla na ražnju ptice. Z ognjem sva se za vsak primer zavarovala tudi pred nepričakovanim obiskom zverjadi. Blizu je drvela v neznane globine glasna gorska brzica, ki nama je s fantastičnim šumenjem džungle pela večerno uspavanko.

Padec starega strohnelega drevesa me je nenadoma vzdramil iz prvega spanja. Luna se je trenutno skrila za oblak; kakor iz džungle stopivša pošast, je temna senca objela slabo svetlobo ugašajočega ognja. Tovariš je vrgel nova polena na žerjavico. Enakomerno padanje in odbijanje potoka po skalnatih čerih je bilo podobno hropenju razjarjene pošasti, ki se je na dnu brezna valjala v onemogli jezi. Iz globine džungle so prihajali fantastični glasovi, podobni grmečemu rožljanju, smejanju ali ljubezenskemu šušljanju gozdnih demonov. Med te glasove se je vmešalo nekje v daljavi tudi razburljivo in nevoljno rjovenje leoparda. Kdaj pa kdaj je zaskovikala še sova, čije melanholičen glas je nekako otožno odmeval od skale do skale in po džungli. V kronah najvišjega drevja si čul cvilenje in frfotanje letelih psov, ki so uganiai svoje orgije. Marsikateri nočni metulj je obletaval najina lica in se naposled zgubil za vedno v ognju.

Tako je bilo življenje in vrvenje tropske noči v gorskih višavah malajskega polotoka.

»Čio, čio.« je bila prva jutranja budnica iz grla pernatega pevca v krošnjah

visokega jang-drevesa tik pred najinim taboriščem. Potem se je pričelo v presledkih lepo ptičje žvrgolenje, ki ni bilo močno in ne prisiljeno melodično, marveč sladko in čisto. Neznana ptica je zdržala dolgo in pogumno, kakor se spodobi za pevca v paradiževi prirodi. Nji je z nasprotne strani odgovarjala druga ptica. Včasih so dobili zvoki ton globoke žalosti ali prirodnega hrepenenja. Ti izrazi nedolžnega prirodnega čustvovanja so mi vzbujali v srcu nekako radostno nastrojenje in z njim vred lepe spomine.

Prvi pogled s trdega ležišča pod skalo mi je obtičal na skupini dreves tam ob robu prepada, v katerem se je zgubljal potok. Zavijači in lijane so tvorili ondi mogočne girlande. Rastlinska skupina je že rdela v jutranji zarji, rosne kaplje so bleščale po vnanjem listju v tisočernih odsevih solčnih žarkov. Hladna sapa in vonj divje flore sta še poživljala jutranje življenje.

Sa-at je vstal prvi in vrgele nova polena na zadnje iskre žerjavice. Zaužila sva ostanke na ražnju pečene divjačine z dušenim rižem, ki ga je imel tovariš v svoji torbi. Napila sva se vode iz gorskega potoka. Iz globine džungle je prihajalo tudi melodično petje opičje družine hylobates. Kmalu potem sva videla to družino, ko je na zunanjih vejah visokega drevesa sušila v jutranjem solncu roso na svojih črnih kožuhih.

Prav počasi sva plesala po gorskem grebenu gor in dol po razdrapanih čerih. Na nekaterih mestih sva se vzpenjala po lijana in korenju preko globokih prepadov. Po zraku so krožili gologlavi jastrebi. Po tem sva sklepala, da je ležala nekje v džungli mrhovina. Morda je tiger ali leopard razmesaril divjačino; morda se je še gostil ob krvavi pojedini, zato pa se pernatim velikanom zračnih višin še ni nudila prilika, da bi začeli svojo gostijo ob kadavru.

Moj tovariš je tu in tam obstal, se nagnil zdaj na to, zdaj na ono stran, iščoč s svojim jastrebovim pogledom znamenja in sledove. Opazil je sveže medvedje odpadke. Zdaj se mu je razlila po obrazu dobra volja — lovska strast je vzklopela v duši. Tudi moje srce je jelo radostno utripati v nadi, da nama bo lovska boginja Thevaphram vendar le naklonjena. Za nekaj časa sva se bila ustavila na mestu, kjer je bila zemlja razdrapana. Prav dobro so se poznale sveže zareze medvedjih krempljev. Go-

tovo je kosmatinec stikal tod za korenjem.

Z vsi lovsko previdnostjo sva se korak za korakom pomikala dalje, nadejajoč se skorajšnjega srečanja z medvedom. Četrtr ure potem se je Sa-at zagledal v nekaj. Stopil je k meni in pokazal z zagorelo roko na dotično mesto in mi zašepetal na uho besedo »mi«, medved. Gledal sem in gledal, a nisem nič videl. V džungli se pogled Evropca nikakor ne more meriti z bistrim pogledom domačina, tako zvanega džungelskega človeka. Šele po mučnem iskanju sem skozi rastlinski zastor ugledal na majhni terasi pred temno kotlino, oddaljeni morda le štirideset korakov, črn predmet, ki se je kmalu spremenil v idilično sliko prirodnega življenja. Bila je črna medvedka. Ležala je na hrbtu, po nji je plezal in se igral z njo nedorasel mladič.

Tovariš mi je namignil, naj ustrelim. Ali je usoda res hotela, da kruto prekinem idilo srečnega življenja? Ta hip je medvedka že zaslutila nevarnost in še preden sem nastavil puško, je planila kvišku in z mladičem naglo odšvedrala v džunglo.

Plazila sva se dalje mimo brloga, ki je ostal prazen. Slutila sva, da medvedka z mladičem ni odhitela daleč, zato sva krožila v bližini brloga na vse strani. Tako se je zgodilo, da sva se bila v divjem kaosu džungle razšla.

Že sem od trenutne melanholije dvomil o lovski sreči, kar zadoni v razdalji petdesetih korakov strel mojega tovariša in odmev daleč po džungli.

V tem hipu sem že slišal obupni klic: »nai, ma choi«, »Gospod, hiti in pomagaj!«

Z mrzličnimi občutki sem hitel, nič dobrega sluteč, v smeri proti mestu, kjer je utegnil biti tovariš. Kakor za nalašč, so me mnoge ovijalke in trnjeva vegetacija še bolj ovirale pri hitrem prodiranju. Na čevlju sem imel nekoliko odtrgan podplat; sicer majhen nedostatek, vendar je zadostoval, da sem se zamotal v tanke izrastke lijane in pošteno padel v koritasto jamo na grin trnjevega rotanga. Sreča je bila, da se mi pri padcu ni sprožila puška. V razburjenosti nisem čutil, da sem bil močno opikan in opraskan po licu, kolenih in rokah.

Med tem se je Sa-at boril z medvedko. Videl sem, kako se je s svojim džungelskim nožem branil zveri, ki se ga je stoje na zadnjih šapah hotela z obje-

mom polastiti. Bil je skrajni čas za rešitev. Ustrelil sem na zver iz neposredne bližine. Dve zaporedni krogli sta medvedko tako ranili, da je jela omahovati. Ko je zver ležala na zemlji v smrtnem boju, se je zgrudil tudi tovariš, onesvečen in okrvavljen na tla tik medvedke.

Tovariš je dobil v boju s kosmatinko težke rane na glavi, levi roki in hrbtu. Čez nekaj časa se je zavedel. Ko sem ga za silo obvezal, se je kljub skelečim ranam dvignil in pobral krvav nož in puško. V pretrganih stavkih je pripovedoval, da se je srečal z medvedko, ki se ga je bila polastila, še preden jo je mogel ustreliti. Izbila mu je puško, ki se je v tem trenutku sprožila. Strel je sicer medvedko trenutno splasil, da ga je spustila, vendar ga je hitro za tem zopet napadla.

Mladiča medvedke ni bilo nikjer videti. Tovariš je mislil, da mora biti nekje v bližini in da bo naposled še prišel k mrtvi materi. Zaradi ranjenega tovariša pa mi ni preostajalo nič drugega, kakor vrniti se čim prej v Ban Pa Deng in pustiti medvedko tam, kjer jo je zadel usoda.

Le počasi sva se vračala po džungli. Kljub skelečim ranam se je moj tova-

riš ves čas korajžno držal pokoncu, in le kdaj pa kdaj sva se vsedla in počivala. Pusta je bila ta pot. V naselbino sva dospela v prvih popoldanskih urah. Zdaj se je po bliskovito raznesla od bajte do bajte vest o najini nezdgi.

Še istega dne sem se v družbi svojege osebnega uradnika in treh domačinov, dobrih poznavalcev džungle, napolnil po medvedko. Šele v večernem mraku smo dospeli na kraj tragičnega dogodka. Dospevši v neposredno bližino, smo imeli občudovanja vredno sliko. Videli smo, kako je mladič otožno stopical krog mrtve starke, se stiskal k nji, jo praskal s šapama, kakor da bi jo hotel zbuditi k življenju. Nekaka, morda upravičena otožnost se me je bila polotila, ko sem bil priča izrazu živalskega čuvstvovanja.

Zlahka smo ujeli precej neokretnega mladiča. Pozno v noči, ki je bila mesečna, smo po napornem pohodu dospeli z lepim lovskim plenom zopet v Ban Pa Deng. Naslednjega dne se je že ob prvem jutranjem svitu zbralo staro in mlado in občudovalo lovski plen, ponovno pomilujoč ranjenega junaka lovca, ki so ga zadobljene rane priklenile na večtedensko mirovanje.

.....
I. M. Scammel

Plini v bodoči vojni

Ponovno smo že pisali o grozotah bodoče vojne z ozirom na napade s strupenimi plini. Danes objavljamo optimistično mnenje ameriškega strokovnjaka I. M. Scammela, ki na plinovo vojno ne gleda tako črno kot drugi avtorji.

Vedno znova nam pripovedujejo, da so strokovnjaki obvestili Društvo narodov o novo iznajdenih bombah s strupenimi plini, ki imajo tako silen smrtilni učinek, da se lahko z njim uničijo cele armade in milijoni civilnega prebivalstva. Približno pred letom dni je predaval ameriški poslanik v Berlinu dr. Jacob G. Schurman, da se dajo s plinom uničiti velika mesta z vsem njihovim milijonskim prebivalstvom. Nekaj dni pozneje pa se je kakor naša lašč zgodila v Hamburgu nezgoda s plinom, ki je začel uhajati iz tankov. Sicer so novinarji trdili, da se je v Hamburgu potrdila bojazen ameriškega poslanika o katastrofalnem učinku pli-

nov, toda v resnici se je baš v tem primeru pokazalo narobe. Ta slučaj nam je nazorno predočil jalovost pozizkusa, da se iz zraka zastrupi civilno prebivalstvo napadenih mest. V mirnem času je v gosto naseljenem mestu nenadoma ušla iz tankov precejšnja količina smrtno strupenega plina in navalila na čisto nepripravljeno prebivalstvo. Še tako velika skupina letal ne bi mogla na tako majhni površini koncentrirati toliko fosgena. In vendar je bilo usmrčenih samo 12 ljudi, 200 nadaljnjih pa je zbolelo. Zastrupljenje mest iz zraka je torej neizvedljivo vojaško početje.

Če je beseda o »strupenem plinu«, se spominjamo tistega dramatičnega aprilskega dne 1. 1915., ko so Nemci prvokrat uporabili v bitki pri Ypernu klorov plin. Klor učinkuje smrtno. Ko je bil prvič uporabljen proti Kanadcem, so bili popolnoma presenečeni in ne-

močni. Vzlic temu so držali fronto in izmed mnogih tisočev vojakov so jih prenesli v ozadje samo 4800, ki so se zastrupili s plinom. Nihče ne dvomi, da so zastrupljeni veliko trpeli. Maske takrat še niso bile iznajdene in tudi zdravlilstvo si ni znalo pomagati. Danes pa klorov plin nima več svojega prejšnjega vojaškega pomena. Moderna plinska maska varuje skoraj pred vsemi smrtilnimi plini. Ne daje pa nam zaščite pred cijanovim in ogljikovim monoksidom, toda ta plina sta lažja od zraka in ker se vojna vedno vodi na prostem, nimata vojaškega pomena. Fosgen je edini smrtilni plin, ki nu vojaški krogi danes še pripisujejo resen pomen.

Nemčija je kmalu prenehala z uporabljanjem klora in je upeljala nove vrste, ki niso bile kdo ve kako učinkovite. Že l. 1915. so napravili poizkus s plinom, ki povzroča solzenje. Napadli so z njim strelske järke in vzeli Francozom 2400 vojakov, ki so bili skoraj vsi zdravi. Protij koncu vojne so začeli uporabljati solzenje povzročujoči plin in dim v večjem obsegu. To je ali napol ali pa popolnoma nedolžno orožje. V bodoči vojni bo sigurno imelo eno pglavitnih kemičnih nalog, ker se ena sama bomba plina za solzenje učinkovito razširi na površini, ki je 500 ali celo 1000 krat večja od kroga, v katerem učinkuje bomba fosgena. Dan, ko so imeli smrtilni plini velik vojaški pomen, je že za nami.

Ne glede na dejstvo, da smrtilni plini niso bili med svetovno vojno popolnoma preizkušeni, pa vidimo še drug vzrok, da smatramo smrtilne pline za premagane. Dokler se je vojna vršila v strelskih jarkih, so bili plini kolikor toliko učinkovito sredstvo. Med tem pa so stopile na plan nove iznajdbe; motorna transportna sredstva so prodrli na vsej črti in storila vojsko premično. Z motorji poganjani opazovalci preskušajo zemljo od neba navzdol; tanki z motornim pogonom in topničarji podpirajo pehoto, ki se bo prepeljavala na težkih tovornih avtomobilih.

To pa, kaj pa da, ne dokazuje, da smrtilni plin ne bi imel nikake vojaške vredn ti. Priznajmo: ima jo. Sovražnika prisili, da si natakne maske, s čimer se njegova sposobnost vojevanja in kretanja znatno omeji. Tam, kjer je cilj preveč nedolžen, da bi ga natančno dosegle krogle, se lahko uporablja plin. Toda največja prav za prav edina

splošna vrednost smrtilnega plina, je v njegovem moralnem učinku, v paniki in v strahu, ki ga vzbuja. Če sovražniku uspe, da zanese zmedo v obrambne vrste, je že to velik uspeh.

Nesmiselno je govoriti o »poplavi« bojišč s plinom. Da napolniš površino 1000×1000 m s plinom moraš imeti za tako delo cel polk poljskega topništva. Nobeden strateg ne bo izpostavljaj česlega polka za takšno tvegano ali brezkoristno početje. Pričakovati pa smemo od plina kavitulacijo jokajočih, kihajočih, bruhaajočih vojakov. To je vse. Tōda daj tem usmiljenja vrednim ljudem deset minut trajajočo dozo klorovega plina v slabi raztopini, kakor se daje zoper prehlad, pa bodo spet zdravi kakor poprej.

Mnogo se govori in piše o bodočem zastrupljenju civilnega prebivalstva s plini. Če res obstoje tajinstvene in moogočne iznajdbe, ki naj bi imele katastrofalno fantastičen učinek, kakor ga ne pozna človeška zgodovina, tedaj je vsekakor čudno, da o njih ne ve nben kemik ali vojak. Nič ne vemo o takih epohalnih razkritjih — ni jih bilo niti med vojno, ko so se v laboratorijih vršili najrazličnejši in najbolj intenzivnejši poizkusi. Ne pozabimo, da so se vse dosedanje vrste plinov uporabljale, čeprav v manjši meri in slabši obliki, že pred svetovno vojno.

Vojaški veteran je sam izkusil, da je plin znatno bolj humano orožje nego so eksplozivne krogle, ki raztrgajo meso. Tudi se zdí, da niso upravičene govornice, češ, da plin povzroča tuberkulozo: morda jo preje zdravi. Statistika ameriških vojaških krogov nam pravi, da je izmed moštva, ki je bilo zastrupljeno s plinom, umrlo samo 2 odstotka ljudi, dočim je ostalo vojno orožje porabralo 24 odstotkov ranjencev.

Nekdanji vojak George Witten je pisal nedavno v nekem časopisu, da mu je krogla povzročila neznosne bolečine, dočim je za plinom trpel znatno manj: v primeri s prvim se mu je to trpljenje zdelo malenkostno. Po njegovem mnenju povzroča strah pred plinom hujše muke nego plin sam.

Popravlil V 9. štev. str. 226 se glasi podnaslov pravilno: »Novi pogledi v moderno življenjslovje«.

Lesorezi v današnji številki so delo slikarja grafika E. Justina

I. W. Goethe

Ob 180-letnici rojstva

Njegovo nemško ime že dolgo ni več samo nemško. Goethe je evropsko ime. Ni ga količkej izobraženega človeka v

Shakespeareju in mnogih drugih velikanih zašlih časov — diha nasproti človeška veličina. Veličina v dobrem in zlu, v veri in neveri, v strasti in odpušči. Ali niso ti moške povedali svojih najboljših besed za stoletja in za milijone ljudi? Kaj če je slog tega svejšča malce drugačen nego je tvoj okus? Človeško bistvo se je tu razkrilo v vsej svoji mogočnosti in presunljivi resničnosti. In čutiš, da je skozi te in samo skozi te ljudi izpregovorila Misel vsega vesoljstva, prazvor vseh sil, ki ji pravijo Bog.

Goethe je bil eden poznih Helencev, duševni potomec najsvetlejšje grške in rimske dobe, Evropec v klasičnem in bodočem pomenu besede. Njegovo ime je bleščeča zvezda na nebu naše kulture, kulture evropskega zapada, ki je vsem prosvetljenim narodom — majhnim in velikim — trden obok v stavbi njihove nacionalne kulture.

I. W. Goethe v starosti 35 let

Evropi, ki ga ne bi poznal. Minilo je stoletje in več, kar so nastali njegovi najboljši spisi. Kmalu bo stoletnica njegove smrti. In vendar — v nemškem svetu in pri tujih narodih še vedno izhajajo o njem nove studije, njegovi spisi se še vedno ponatiskujejo in prevajajo. Bil je človek duha in — duh ne izumrje. Bil je genij in genijevo življenje ne ugasne. Lahko je reči, da se je to ali ono v njegovih spisih preživelo. Če se je, tedaj je veliko in slavno tudi kot spomenik ob poti, ki jo je hodil človeški duh k današnjemu. Koliko današnjega se bo preživelo — marsikaj že kmalu, brez sledu, brez spomenika ob poti večnega razvoja. In če hočeš razumeti, če stopiš brez predsodkov, brez blata ali prahu naših vsakdanjih cest v hram Goethejevih Muz, ali ne občutiš, da ti — kakor pri

I. W. Goethe kot stavec

Kako se umetno izdelujejo dragi kamni

Povsod v naravi so na delu tajne sile, ki nenehoma snujejo nova življenja in nove tvarine. Ves svet nalikuje ogromnemu kemičnemu laboratoriju, čigar pogonska sila je solnce, ki s svojimi toplotnimi in svetlobnimi žarki pomaga ustvarjati zamotano sestavljene tvarine kakor: sladkor, škrob, beljakovine, in druga gradiva živalskega in rastlinskega sveta. Ta oddelek, dejali bi: organski laboratorij narave, je vsakomur odprt. Kogar zanima, se lahko seznanj z njegovim ustrojem. V njega svetlih delavnicah polje noč in dan pestro življenje in delo, ki je pa v marsičem tajno in neumljivo človeškemu razumu.

Skrivnost draguljev

Poleg organskega laboratorija so v naravi še drugi, ki so težje dostopni. Skriti leže globoko pod zemljo, pod mračnimi ječečimi oboki, na katere pritiska težka gora. Dasi je v njih navidezno vse tiho, so vendar skrivaj na delu podzemeljske sile, ki tope in kristalizirajo, da v nedogledno dolgem času izdelajo nekaj drobnega bleščečega kamenja in kovin. V njih nastaja tisto, kar človek najvišje ceni: žlahtne kovine in žlahtno kamenje.

Človek se je že marsikaj naučil v teh podzemeljskih laboratorijih. Najbolj zanimivo med vsem pa je vsakakor izdelovanje dragih kamnov. Žlahtno kamenje je še vedno najdražje, kar imamo; ni čuda tedaj, če so ga že v starem veku skušali izdelovati in ponarejati. Uspehi pa so bili vedno zelo klavrni. Uspele so samo različne zmesi steklovine, ki so bile dragim kamnom samo po barvi nekoliko podobne. Šele, ko se je razvila kemija, ki je med drugim preiskala tudi ustroj in sestavo draguljev, je nastopil preobrat. Veliko je bilo presenečenje, ko se je pokazalo, da drago kamenje ni morda iz kakih zelo redkih in nenavadnih snovi, marveč da nastaja iz čisto vsakdanjih prvin, ki jih je povsod v izobilju. Izkazalo se je, da kraljevski diamant ni nič drugega ko navaden čist ogljik, soroden premogu. Razkrinkani so bili rubini in safirji, katerih glavni sestavini sta samo kisik in aluminij, ki ju nikjer na svetu ne manjka.

Sestava sama tedaj ne more biti tisto, kar daje draguljem vrednoto. Me-

rodajne so njih oblika in lastnosti. Vsi prirodni dragulji kažejo, še preden so izbrušeni, neke pravilne geometrične oblike. Diamanti se najdejo kot dvojne četverostrane piramide in kocke, rubini in safirji pa imajo navadno obliko šesterostranih stebričev. To so kristali, kakor pravimo. In baš to kristalinsko stanje, ki napravi kamne prozorne in ukreše v njih svojevrsten ogenj, daje po sebi brezpomembni tvārini tolikšno vrednost.

V vseh kristalih so atomi razporejeni v nekem smiselnem redu, nalikujejo umetno sestavljeni zgradbi, dočim so v nekristaliničnih tvarinah — n. pr. v steklu — zgneteni brez vsake somernosti. Pri umetnem sestavljanju dragih kamnov gre tedaj v prvi vrsti za to, da se posamezni atomi razporede v tistem svojevrstnem redu, ki je značilen za ta ali oni kristal, in v katerega se urede atomi sami pod vplivom privlačnih sil, ki vladajo med njimi. Ako to uspe, tedaj se umetno narejen dragulj v ničemer ne loči od prirodnega. Tako pridobljeni žlahtni kamni so enakovredni umetnim, ker so iz istih snovi in enako sestavljeni.

Zadnja leta je uspelo, sestaviti že celo vrsto umetnih žlahtnih kamnov, ki ustrezajo tem zahtevam. Med njimi so znani predvsem žlahtni korundi in spineli. Korundi so iz čistega aluminijevega oksida, spineli pa imajo vrhu tega primešanega še nekaj magnezijevega oksida. S primesjo nekaterih kovinskih oksidov jih je moči nadahnuti z vsemi značilnimi barvami dragih kamnov, tako z rdečilom, ki je lastno rubinom, in z modro barvo plavic, ki odlikuje safirje.

Izdelovanje dragih kamnov samo po sebi ne bi bilo težko, če bi bilo vprašanje samo v tem, kako najti prave sestavine, jih staliti in jim dati pravo barvo. Ali snovi morajo poleg tega tudi pravilno kristalizirati, to doseči, pa ni lahka reč. Desetletja in desetletja so si kemiki belili glave s tem problemom, a poizkusi so vsakemu izpodleteli. Šele Francoz Verneuil je prišel k cilju. Njemu je prvemu uspelo sestavljati umetne rubine. Od l. 1910. se umetni žlahtni kamni izdelujejo že na veliko, čeprav samo nekatere vrste. Drugim kemija še do danes ni mogla blizu. Sicer pa je izbira umetnih dra-

guljev vzlic temu že zažosti velika, da se manjkajoči vzorci lahko pograšajo.

Kako jih umetno izdelujejo

Izdelujejo se umetni dragulji v bistvu takole: Prav na drobno zmlata glina se vsiplje navpično navzdol v zelo vroč plamen pokalnega plina. Tam, kjer je plamen najbolj vroč, moli vanj koničasta ost neke negorljive tvarine, na katero pada glinasti prah ter se tali v ko megla drobne kapljice. Te kapljice pa od novega prahu čedalje bolj rasto ter se zlivajo druga v druga, dokler ne nastane majhni hrušici podobna solza, ki tvori enoten pravilen kristal, omejen s pravilnimi kristalnimi ploskvami.

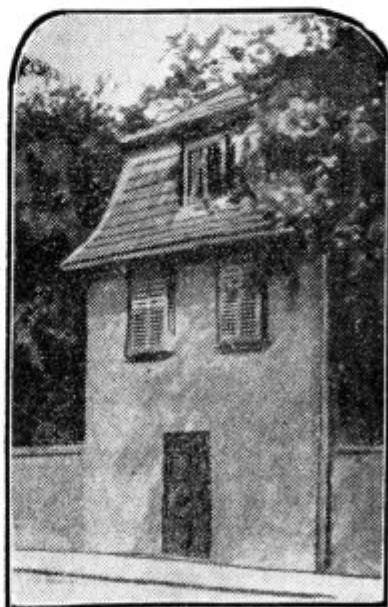
Ako se mesto navadne gline vsiplje v plamen čisti aluminijev oksid, tedaj nastanejo popolnoma brezbarvni kamni: beli safirji, kakršni se najdejo tudi v prirodi. Z malenkostnim dodatkom kroma se ti kamni spremenijo v rdeče žlahtne korunde ali pa v rubine, dočim dasta železo in titam modre safirje. Tudi v prirodnih draguljih te vrste se najdejo iste primesi, kakor so pokazale natančne kemične analize.

Moderna kemija pa je naravo v marsičem celo prekosila. Sijaj umetnih draguljev je dostikrat večji kot prirodnih in v pestrosti barv umetni kamni daleč prekašajo izdelke narave. Ni je barve v mavrici, ki je ne bi bilo moči vdahniti umetnim draguljem. Od temno vijoličaste pa do ognjeno rdeče se razteza skala nebrojnih barvnih odtenkov, v katerih se iskre umetni žlahtni kamni, ki v stotinah dan na dan zapuščajo tovarne. Med najlepše spadajo vsekakor umetni spineli, katerih barve so vse bolj ognjene kot barve prirodnih. Zanje so posebej izračunali najbolj primerno obliko brušenja in dosegli na ta način briljantom podobne dragulje, ki v luči blešče v vseh mavričnih barvah hkrati.

Tovarne, v katerih se izdelujejo dragi kamni, so opremljene z dolgimi vrstami topilnih peči, zakaj v vsaki peči je moči topiti samo po en kamen na enkrat. Temperatura v pečicah znaša ca. 2000 stopinj Celzija in proces traja dokaj dolgo. Čim počasneje se talé sestavine, tem bolj enoten in pravilen je izdelek. V prav skrbno upravljanjih pečicah je moči izdelati dragulje, ki tehtajo čez 200 karatov in so pri tem 4 do 6 cm dolgi ter 2 cm široki. Dobljeni dragulji se takoj nato natančno

preizkusijo glede oblike, velikosti in šakovosti, nakar se izberejo v določene namene. Približno 90 odstotkov se jih predela v tehniške svrhe, a le 10 odstotkov jih izbrusijo v okrasne dragulje. Zaradi izredno velike trdote se umetni dragi kamni uporabljajo kot rezila za prav trde tvarine, ter za ležaje pri precizijskih merilnih instrumentih in žepnih urah.

V ceni je seveda med prirodnimi in umetnimi dragulji velikanska razlika in slednji pomenijo nevarno konkurenco. Zaradi tega so v podjetjih, kjer imajo opravka s prirodnimi žlahtnimi kamni, napeli vse sile, da bi odkrili v umetnih produktih kake napake. Ali z vsemi pripomočki moderne kemije in fizike niso mogli dokazati drugega, kot da so si prirodni in umetni kamni do pičice enaki. Sem pa tja zaidejo v umetne kamne kake motne primesi, brez, katerih pa tudi naravni dragulji niso. Končno pa tovarne nimajo namena z umetnimi dragulji tekmovati prirodnim, marveč skušajo samo izpodriniti zanikrne steklene imitacije, ki so brez vsake vrednosti, in jih nasdomestiti s cenenimi kamni, ki so razen po izvoru popolnoma enakovredni prirodnim. Komur gre bolj za estetično vrednost okrasja kot za izvor, bo z umetnimi kamni lahko dosegel enake ali še sijajnejše umetniške efekte.

Goethejeva hiša v Weimarju

Živi pokopani

Pravi vzrok, da večina azijskih narodov, približno 700 milijonov ljudi, mrliče sežiga namestu da jih pokopava v zemljo, kakor delamo mi, niso samo higijenski in estetski oziri, marveč tudi okultni nazori o nadaljnjem življenju človeške duše. Predvsem pa hoče ta običaj obvarovati človeka ene največjih strahot, ki ga lahko zadene: da ga živega zakopljejo v grob. Taki slučaji niso preveč redki; dr. med. Franc Hartmann je naštel v svoji knjigi »Živi pokopani« več kot 100 primerov ljudi, ki so bili le navidezno mrtvi položeni v rakev, a so jih razna naključja v zadnjem trenutku rešila. Iz te knjige navajamo nekaj značilnih primerov:

Neki Philipps iz Newyorka poroča: »Kdorkoli je čital žalostno prigodo Molde Fencherjeve iz Brooklina, ga je ganila do solz. Mnogo let je preležala v postelji in živela izključno od tekočih jedi. Njen mož je bil kapetan na nekem pomorskem parniku. Medtem ko se je bil mudil na dolgem popotovanju, je žena nagloma umrla. Ko se je vrnil, ga je silil neki notranji glas, da pogleda truplo svoje žene. Dal ga je izkopati in je na svojo grozo posnel po legi trupla in po drugih očitivnih znakih, da so ženo živo pokopali. To spoznanje mu je zamračilo pamet in so ga morali prepeljati v blaznico, kjer je ostal do smrti.«

»Pred kakimi 30. leti je umrla v Solnogradu žena uglednega trgovca Zellerja. Tretjega dne so jo položili v rodbinsko grobnico. Pogreb je bil zelo slovesen. S pokojnico so pokopali tudi dragoceni prstan, ki ga je v življenju posebno rada nosila. To je izvedel sluga pokopališkega upravnika in je sklenil, da po pogrebu mrliča opleni. Okoli polnoči je prišel s potrebnimi pripravami na lice mesta, da bi odprl grobnico. Ko je otvoril pokrov krste, je sveži zrak prebudil ženo iz nezavestnega stanja in je mahoma planila pokonci. Tat je pobegnil, žena pa je vstala iz groba in se v mrtvaški obleki vrnila domov ter zvonila v hiši. Kako presenečeni so bili njeni domači, si lahko mislimo.«

»Po kratki bolezni je umrla hčerka g. Benkerja, bogatega trgovca v Kronstadtu; po preteku predpisanega roka so jo bili položili v krsto in prenesli v rodbinsko grobnico v ondotni cerkvi. Naslednjo noč sta udrla v grobnico dva vlomilca, da bi bogatega mrtveca ople-

nila. Ko sta se zaman trudila, da bi ji snela dragocene prstane, skleneta, da ji odsekata roko. Pri prvem udarcu pa se je dekle prebudilo iz globoke nezavesti. Vlomilca sta pobegnila, a dekle je krenilo skozi odprto grobnico in cerkvena vrata domov.«

L. 1913. je prinesel neki monakovski list naslednjo vest:

»Regensburg, 27. januarja. Danes so pokopali 70letnega bivšega tovarniškega delavca Maksa Weinhändlerja, ki je bil 40 let zaposlen v Bartlovi tovarni smole. To je že drugič, da se je z mrtvaškim vozom peljal na pokopališče; kot 19letnega mladeniča bi ga bili kmalu pokopali, ker je bil navidezno mrtev; v zadnjem hipu, ko so se že pripravljali, da spuste krsto v grob, so na srečo opazili, da je Weinhändler še živ.«

»Münchener Neueste Nachrichten« so nedavno sporočile naslednjo novico:

Kriminalni film, slučaj, ki je poln groze in vznemirjenja, se je odigral te dni v Kronstadtu. V brzovlaku od Hermanstadta do Kronstadta je poštnega službenca Hubesa napadel med vožnjo neki razbojnik, ki se je bil spretno skrtil na strehi poštnega vagona. Hubesa, ki je dobil v borbi s tolovajem 25 ran na glavi, so nezavestnega prenesli v Kronstadt, kjer so zdravniki dognali, da je že nastopila smrt. Na policijsko zahtevo so pripravili vse potrebno za obdukcijo; poštno ravnateljstvo je odredilo pogreb I. razreda in brzojavno nakazalo vdovi posmrtno plačo. Hubes je ob tem času ležal na sekcijski mizi; baš v trenutku, ko je hotel zdravnik začeti z nožem seciranje, se dozdevni mrtvec zgane. Presenečeni zdravnik ugotovi, da je začelo srce normalno delovati. Na bolniški postelji, kamor so ga bili prenesli, se je Hubes kmalu popolnoma zavedel in je lahko dal natančne podatke o napadu. Na podlagi njegove izpovedbe je mogla policija takoj prijeti zločinca, ki se je bil že pripravljal, da pojde na pogreb svoje žrtve. Od groze, da je mrtvec oživel, je takoj vse priznal.«

Kako je mogoče, da taki ljudje prežive več ur ali celo dni v krsti in zaprtem grobu? Dr. Hartmann opozarja na primere indijskih fakirjev, ki tako obvladujejo svoje telesne sile, da lahko skoro popolnoma zaustavijo telesno funkcijo in se dajo za več dni pokopati; ob določenem času jih izkopljejo žive in

guljev vzlic temu že zadosti velika, da se manjkajoči vzorci lahko pogrešajo.

Kako jih umetno izdelujejo

Izdelujejo se umetni dragulji v bistvu takole: Prav na drobno zmleta glina se vsiplje navpično navzdol v zelo vroč plamen pokalnega plina. Tam, kjer je plamen najbolj vroč, moli vanj koničasta ost neke negorljive tvarine, na katero pada glinasti prah ter se tali v ko megla drobne kapljice. Te kapljice pa od novega prahu čedalje bolj rasto ter se zlivajo druga v drugo, dokler ne nastane majhni hrušiči podobna solza, ki tvori enoten pravi kristal, omejen s pravih kristalnih ploskvami.

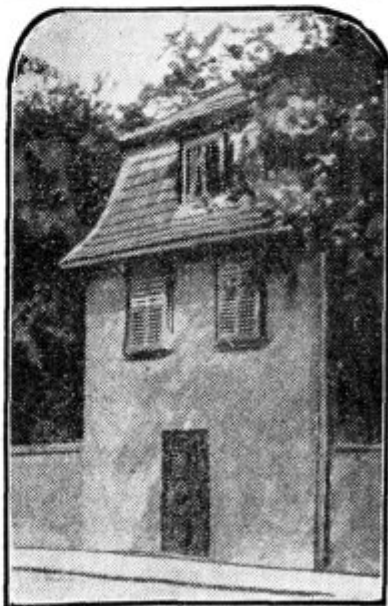
Ako se mesto navadne gline vsiplje v plamen čisti aluminijev oksid, tedaj nastanejo popolnoma brezbarvni kamni: beli safirji, kakršni se najdejo tudi v prirodi. Z malenkostnim dodatkom kroma se ti kamni spremene v rdeče žlahtne korunde ali pa v rubine, dočim dasta železo in titam modre safirje. Tudi v prirodnih draguljih te vrste se najdejo iste primesi, kakor so pokazale natančne kemične analize.

Moderna kemija pa je naravo v marsičem celo prekosila. Sijaj umetnih draguljev je dostikrat večji kot prirodnih in v pestrosti barv umetni kamni daleč prekašajo izdelke narave. Ni je barve v mavrici, ki je ne bi bilo moči vdahniti umetnim draguljem. Od temno vijoličaste pa do ognjeno rdeče se razteza skala nebrojnih barvnih odtenkov, v katerih se iskre umetni žlahtni kamni, ki v stotinah dan na dan zapuščajo tovarne. Med najlepše spadajo vsekakor umetni spineli, katerih barve so vse bolj ognjene kot barve prirodnih. Zanje so posebej izračunali najbolj primerno obliko brušenja in dosegli na ta način briljantom podobne dragulje, ki v luči blešče v vseh mavričnih barvah hkrati.

Tovarne, v katerih se izdelujejo dragi kamni, so opremljene z dolgimi vrstami topilnih peči, zakaj v vsaki peči je moči topiti samo po en kamen na enkrat. Temperatura v pečicah znaša ca. 2000 stopinj Celzija in proces traja dokaj dolgo. Čim počasneje se talé sestavine, tem bolj enoten in pravičen je izdelek. V prav skrbno upravljenih pečicah je moči izdelati dragulje, ki tehtajo čez 200 karatov in so pri tem 4 do 6 cm dolgi ter 2 cm široki. Dobljeni dragulji se takoj nato natančno

preizkusijo glede oblike, velikosti in kakovosti, nakar se izberejo v določene namene. Približno 90 odstotkov se jih predela v tehniške svrhe, a le 10 odstotkov jih izbrusijo v okrasne dragulje. Zaradi izredno velike trdote se umetni dragi kamni uporabljajo kot rezila za prav trde tvarine, ter za lesžaje pri precizijskih merilnih instrumentih in žepnih urah.

V ceni je seveda med prirodnimi in umetnimi dragulji velikanska razlika in slednji pomenijo nevarno konkurenco. Zaradi tega so v podjetjih, kjer imajo opravka s prirodnimi žlahtnimi kamni, napeli vse sile, da bi odkrili v umetnih produktih kake napake. Ali z vsemi pripomočki moderne kemije in fizike niso mogli dokazati drugega, kot da so si prirodni in umetni kamni do pičice enaki. Sem pa tja zaidejo v umetne kamne kake motne primesi, brez, katerih pa tudi naravni dragulji niso. Končno pa tovarne nimajo namena z umetnimi dragulji tekmovati prirodnim, marveč skušajo samo izpodriniti zanikrne steklene imitacije, ki so brez vsake vrednosti, in jih nadomestiti s cenenimi kamni, ki so razen po izvoru popolnoma enakovredni prirodnim. Komur gre bolj za estetično vrednost okrasja kot za izvor, bo z umetnimi kamni lahko dosegel enake ali še sijajnejše umetniške efekte.

Goethejeva hiša v Weimarju

Živi pokopani

Pravi vzrok, da večina azijskih narodov, približno 700 milijonov ljudi, mrliče sežiga namestu da jih pokopava v zemljo, kakor delamo mi, niso samo higijenski in estetski oziri, marveč tudi okultni nazori o nadaljnjem življenju človeške duše. Predvsem pa hoče ta običaj obvarovati človeka ene največjih strahot, ki ga lahko zadene: da ga živega zakopljejo v grob. Takí slučaji niso preveč redki; dr. med. Franc Hartmann je naštel v svoji knjigi »Živi pokopani« več kot 100 primerov ljudi, ki so bili le navidezno mrtvi položeni v rakev, a so jih razna naključja v zadnjem trenutku rešila. Iz te knjige navajamo nekaj značilnih primerov:

Neki Philipps iz Newyorka poroča: »Kdorkoli je čital žalostno prigodo Molde Fencherjeve iz Brooklina, ga je ganila do solz. Mnogo let je preležala v postelji in živela izključno od tekočih jedi. Njen mož je bil kapetan na nekem pomorskem parniku. Medtem ko se je bil mudil na dolgem popotovanju, je žena nagloma umrla. Ko se je vrnil, ga je slišal neki notranji glas, da pogleda truplo svoje žene. Dal ga je izkopati in je na svojo grozo posnel po legi trupla in po drugih očitivnih znakih, da so ženo živo pokopali. To spoznanje mu je zamračilo pamet in so ga morali prepeljati v blazinco, kjer je ostal do smrti.«

»Pred kakimi 30. leti je umrla v Solnogradu žena uglednega trgovca Zellerja. Tretjega dne so jo položili v rodbinsko grobnico. Pogreb je bil zelo slovesen. S pokojnico so pokopali tudi dragoceni prstan, ki ga je v življenju posebno rada nosila. To je izvedel sluga pokopališkega upravnika in je sklenil, da po pogrebu mrliča opleni. Okoli polnoči je prišel s potrebnimi pripravami na lice mesta, da bi odprl grobnico. Ko je otvoril pokrov krste, je sveži zrak prebudil ženo iz nezavestnega stanja in je mahoma planila pokonci. Tat je pobegnil, žena pa je vstala iz groba in se v mrtvaški obleki vrnila domov ter pozvonila v hiši. Kako presenečeni so bili njeni domači, si lahko mislimo.«

»Po kratki bolezni je umrla hčerka g. Benkerja, bogatega trgovca v Kronstadtu; po preteku predpisanega roka so jo bili položili v krsto in prenesli v rodbinsko grobnico v ondotni cerkvi. Naslednjo noč sta udrla v grobnico dva vlomilca, da bi bogatega mrtveca ople-

nila. Ko sta se zaman trudila, da bi ji snela dragocene prstane, skleneta, da ji odsekata roko. Pri prvem udarcu pa se je dekle prebudilo iz globoke nezavesti. Vlomilca sta pobegnila, a dekle je krenilo skozi odprto grobnico in cerkvena vrata domov.«

L. 1913. je prinesel neki monakovski list naslednjo vest:

»Regensburg, 27. januarja. Danes so pokopali 70letnega bivšega tovarniškega delavca Maksa Weinhändlerja, ki je bil 40 let zaposlen v Bartlovi tovarni smole. To je že drugič, da se je z mrtvaškim vozom peljal na pokopališče; kot 19letnega mladmega bi ga bili kmalu pokopali, ker je bil navidezno mrtev; v zadnjem hipu, ko so se že pripravljali, da spuste krsto v grob, so na srečo opazili, da je Weinhändler še živ.«

»Münchener Neueste Nachrichten« so nedavno sporočile naslednjo novico:

Kriminalni film, slučaj, ki je poln groze in vznemirjenja, se je odigral te dni v Kronstadtu. V brzovlaku od Hermanstadta do Kronstadta je poštnega službenca Hubesa napadel med vožnjo neki razbojnik, ki se je bil spretno skrtil na strehi poštnega vagona. Hubesa, ki je dobil v borbi s tolovajem 25 ran na glavi, so nezavestnega prenesli v Kronstadt, kjer so zdravniki dognali, da je že nastopila smrt. Na policijsko zahtevo so pripravili vse potrebno za obdukcijo; poštno ravnateljstvo je odredilo pogreb I. razreda in brzojavno nakazalo vdovi posmrtno plačo. Hubes je ob tem času ležal na sekcijjski mizi; baš v trenutku, ko je hotel zdravnik začeti z nožem seciranje, se dozdevni mrtvec zganje. Presenečeni zdravnik ugotovi, da je začelo srce normalno delovati. Na bolniški postelji, kamor so ga bili prenesli, se je Hubes kmalu popolnoma zavedel in je lahko dal natančne podatke o napadu. Na podlagi njegove izpovedbe je mogla policija takoj prijeti zločinca, ki se je bil že pripravljal, da pojde na pogreb svoje žrtve. Od groze, da je mrtvec oživel, je takoj vse priznal.«

Kako je mogoče, da taki ljudje prežive več ur ali celo dni v krsti in zaprtem grobu? Dr. Hartmann opozarja na primere indijskih fakirjev, ki tako obvladujejo svoje telesne sile, da lahko skoro popolnoma zaustavijo telesno funkcijo in se dado za več dni pokopati; ob določenem času jih izkopljejo žive in

zdrave iz groba. To so dognana dejstva, naj si ji potem razlagamo tako ali drugače, zanikati jih ne moremo. Pod nekaterimi redkimi, a vendar le možnimi okolščinami nastopi stanje, kakor ga morejo fakirji povzročiti umetno, v človekovem organizmu brez njegove vednosti. Nezavestna simulacija smrti je taka, da tudi večš zdravnik podpiše mrtvaško oznanilo. Navideznega mrliča pokopljejo in kaj se potem godi v grobu. — Ne mislimo na te grozote. Morda jih je več nego lahko pove statistika, zakaj samo redki slučaji razkrijejo te strašne grobne tajne.

Sežiganje mrličev bo postalo prej ali slej običajno pokopavanje mrličev. Statistika kaže, da se gradi vedno več krematorijev in da imajo le-ti čedalje več dela. Danes so krščanske cerkve zaradi tradicije še hude nasprotnice vpepeljevanja. Ne vidimo pa tehtnih načelno-verskih razlogov, ki bi govorili zoper pospeševanje procesa, ki se vrši v grobu znatno počasneje in ki prej ali slej vrne naravi organske in anorganske sestavine vsega, kar je bilo nekoč živo.

Dr. Hartmann vidi tri načine, s katerimi bi se dali preprečiti strašni slučaji, da se živi pokopani ne prebude v grobu:

1. da pokopljejo mrliča v odprti krsti, tako da mrtveca pokrije zemlja in prepreči obnovo organizmovega življenjskega delovanja.

2. Da napolnimo prosti prostor v krsti z dušljivimi plini, kloroformovo paro itd.

3. Da vpepeljujemo trupla v krematorijih.

Zadnji način je brez dvoma najboljši, ker visoka temperatura, ki vlada v pečeh za sežiganje, zabrani vsakršno obnovo telesne funkcije in v nekaj urah dovrši naradni kemični proces, ki traje v grobu včasih cela desetletja.

Navsezadnje — ta proces v tej ali oni obliki čaka vsakogar in čemu ne bi izbrali bolj higijenski in estetski način? Zakaj ne bi zamenjali mraka in trohobe zemlje z žarom električne energije, ki v modernih krematorijih dovršuje žalosten, a nujen konec vsega človeškega?!

Ivo Zor

Zagovor modernega sporta

Zakaj se bavimo s sportom?

Spričo tako skrajno civilizirane sodobnosti je sport nujna potreba! On je edini činitelj, ki ohranja človeku sposobnost življenja in napredka. Brez njega bi ljudske mase propadle v svoji senzičnosti.

Ali se je potem čuditi, da se je človek s takim fanatizmom oprijel telesne kulture? Ako jih toliko pretirava v dejstvu za zveličanje duše, mar ni tudi opravičljivo pretiravanje v stremljenju za ohranitev telesa, zdravja, — življenja?!

Sport se sedaj goji predvsem zaradi tekmovanja, katero razvija poleg telesa tudi človekov značaj v smislu potreb današnje moderne dobe.

Bolni in slabo razviti ljudje pa ne goje sporta (tekmovalnega), ker jim ne pride na misel, da bi se skušali z zdravimi, krepkimi atleti. Oni goje le telovadbo v obliki različnih sportnih panog zaradi utrditve zdravja. To je bil tudi prvotni namen moderne telovadbe (v nasprotju z antičnim sportom!). Od zdravega človeka, ki živi v sodobnih

razmerah, polnih stremjenja po napredku in zmagi, pa ni mogoče pričakovati, da bo s sportom svoje zdravje utrjeval, kajti to njemu ni potrebno! On hoče izkoristiti svoje prirodne zaklade in dati duška svoji ambiciji tudi na zeleni trati in črnem lešu. V značaju današnjih, zlasti mladih ljudi je krepko podčrtana borbenost, kar je popolnoma umljivo ob tako naglem napredovanju vseh okolnosti. Borbenost je modernemu človeku neobhodno potrebna, zakaj brez nje je peto kolo v sodobnosti. »Kdo bo prvi?« je gešlo dvajsetega stoletja!

Kje naj drugje izpopolnjuje človek svojo borbenost, to svoje krstno darilo in talisman, ako ne v sportu? Ali ni sport edino sredstvo, ki nudi ljudskim masam najlepšo priliko, da se razvijejo v tem potrebnem smislu? Tako kot telo, je tudi volja sportnikova jeklena in sposobna za vsako borbo. Če človek na sleherno življensko težkočo navali brezobzirno, bojevito, ne da bi računal s pomočjo svojih zavistnih bližnjih, si iz-

vojuje marsikatero zmago, o kateri mevrze niti sanjati ne upajo. Sovruga je treba zgrabit za roge!

Vsak posameznik je prisiljen, zaradi najrazličnejših okolnosti, da si izbere le nekatere panoge sporta. In to je tudi čisto prav, ker je samo tako mogoče uspešno vežbati. Vodilno načelo vsakega modernega sportnika naj bo: dve panogi za tekmo, vse ostale pa za izpopolnitev telesa, za zabavo in razvedrilo. Kljub temu pa mora biti človek v vsaki disciplini na neki stopnji razvoja, ker sicer ni sportnik, ampak samo enostranska pokveka! Dobe se tudi posamezniki, ki si prisvoje v tekmovalne svrhe po več panog, katere druga drugo izpopolnjujejo in harmonično razvijajo telo.

Na kaj vse se je treba pri izbiranju sporta ozirati? Dve stvari sta, ki med vsemi ostalimi najbolj odločujeta in sicer: poklic oziroma telesne potrebe in konstitucija telesa. Nadaljnje soodločujoče zadeve pa so: čas, ki ga lahko posvetiš telesu, posebno veselje do kakšne panoge, socialni in gmotni položaj človeka ter čestokrat tudi družba in druge okolnosti.

Človek s sedečim poklicem si sigurno ne bo pametno izbral avtomobilizma za svoj sport, prav tako kot se tudi pismonoša ne bo odločil za — tek! Sportniki, ki v svojem poklicu mnogo mirujejo, naj se posvete panogam, ki zahtevajo veliko gibanja v svežem zraku in nudijo telesu zabavo in razvedrilo. Zanje bi bile različne zanimive igre kot so n. pr. hazena, nogomet, wolleyball, pri nas še nepoznani rokomet, tenis, alpinizem, lahka atletika, plavanje, jahanje itd. itd. Oni pa, ki se že v službi mnogo gibljejo, imajo sicer nekoliko manjšo izbiro, vendar je tudi med temi panogami dovolj zanimivih. N. pr. rokoborba, veslanje, jadranje, težka atletika, jiu-jitsu, avto in motociklizem, orodna telovadba itd.

Pri izbiranju panoge sporta z ozirom na poklic mora človek vedno sklepati po naslednjih dejstvih.

Del telesa, ki je v pogledu gibanja pri dnevnem delu zapostavljen za ostalimi udi, tudi v svojem razvoju zastane in tako se pojavijo nepravilnosti v oblikah telesa, ki so često povod raznim obolenjem organizma. Mišičevje, katero deluje, je dobro oblitno s krvjo, ki donša »gorivo« in odnaša »pepel«, je torej dobro hranjeno in ima ugodne pogoje za rast. Mišice pa, ki mirujejo, dobe v te svrhe samo toliko krvi, kolikor je ne

porabijo gibajoči se deli telesa, zakaj množina vse krvi, ki preplavlja telo, je vendar stalna. Torej se gibajoča muskulatura razvija — na račun mirujoče.

In ravno temu je treba s sportom od pomoči na ta način, da temeljito pregljbeš po vsakdanjem delu zapostavljene mišice in uporabljaj druge le v toliko, kolikor morejo k razvoju prvih — koristno služiti. Poudarjam, da ne gre samo za količinski, temveč v prvi vrsti za kakovostni razvoj mišičevja. Vsak človek lahko razvije svoje telo le do neke meje, potem mu pa še tako smotrena telovadba ne pripomore niti do najmanjšega napredka. Ta omejitev stopnje telesnega razvoja temelji na njegovi konstituciji. Vsakemu sportniku je torej panoga, v kateri lahko uspešno tekmuje, določena že ob rojstvu.

Za duševnega delavca, ki mu ni do mamečega sportnega renomeja, temveč predvsem za ohranitev zdravja in podaljšanje življenja, je pač vseeno, katero sportno panogo si izbere. Tudi podpornim članom so odprta sportna igrišča. Zakaj jih ne posečajo? Ker ne vedo, kaj bi tam počeli, ker se sramujejo pred mlajšimi, sposobnejšimi, pa še zato, ker se morda ni dostojno sleči do kopalk, ako ni vode zraven in naposled, ker so — prestari. Vse to so puhli pred sodki, tako puhli, da bi se jim podporniki sami smejali, če bi vedeli za to. Enako je tudi fraza »sem že prestar« tako obrabljena, da je že čisto iz mode.

Na igrišču prideš zato, da najprej pretečeš »enkrat naokoli«, zato, da pozoveš mlajšega atleta, ki rad pokaže, kako se sune krogla, kako se vrže disk, kopje, kladivo, kako se skoči v višino ali daljavo itd. Potem pa zato, da se zberejo »ta stari« in se gredo za »flek«, kdo bo bolje skočil. Ali naj podrobneje opisujem zabavnost take telovadbe? Na igrišču se slečeš zato, da solnce in zrak osvežita kožo in da skočiš nazadnje tudi malo pod prho. In tudi obleke je škoda za sport v današnjih dragih časih! Koža se pa kar sama brezplačno zakrpa, če se slučajno strga. Torej brez pridržkov na igrišču po zdravje in zabavo! Tudi organizacije takih »starih sportnikov« bi se najbrže dobro obnesle.

Kamorkoli se ozremo v življenje z nezaslepljenimi očmi, vsepovsod uvidimo, da je sport res nujna potreba in nikakor ne samo izrodek »povojne psihoze« človeštva. Ves svet je živo solidaren v tej panogi udejstvovanja sodobne-

ga človeka, vse države tekmujejo med seboj za priznanje tudi v tem pravcu. Nemci propagirajo sport na uprav značilen način. Ob priliki večjih sportnih

prireditve so razstavili lepake, ki naj bi omogočili ljudem odločiti se za ta ali oni sport. To so pregledne veje približno naslednje oblike:

Kateri sport naj si kdo izbere?

Po konstituciji
kdor hoče tekrovati

Po zelji
kdor se hoče
zabavati

Po potrebi
kdor se hoče
krepiti

Po mošnji
kdor mora z njo
računati

Posebno priporočljivo pa je: deset minut dnevno telovaditi, gimnastika, gozdni tek, plavanje, zimski sport itd., najbolj e pod nadzorstvom v kakem tečaju ali društvu. Skrajno previdnost se priporoča pri plavanju, kolesarenju td., pri solnčenju pa mora biti telo naoljeno!

Ta veja naj tudi našim ljudem koristno služi, da se čim prej odločijo in po-

setijo igrišče. O desetminutni vsakodnevni telovadbi pa ob priliki pozneje!

Dr. Vl. Travner

Čarovniški procesi na Slovenskem

(Nadaljevanje)

V čarovniških procesih se omenja samo en zagovornik, namreč dr. Flegerič, ki je zagovarjal v veržejskem procesu Apolonijo Heric. To je umevno: Čarovnice so bile po tedanjem naziranju izvržek človeške družbe in jih ni hotel nihče zagovarjati. Če pa bi kak razumen mož branil čarovnike ali čarovnice, češ da je čarovništvo nemogoče, bi prišel sam na grmado.

Mnogo večjega pomena je bila oseba na intervencija uglednih oseb duhovnega in posvetnega stanu, posebno gospa, ali pa če je bil kdo pripravljen poročiti se z obsojencem. V takih primerih je bilo vedno mogoče rešiti vsaj življenje. V naših čarovniških procesih pa ni znan niti en tak primer.

5. Krvniki (rablji)

Poleg sodnika in sodnega gospoda je bil v čarovniških procesih najvažnejša in najvplivnejša oseba krvnik »Nachrichter«, der »kluge Mann«, »Züchtiger«, »Freymann«. Navadno je bil izid čarovniških procesov odvisen samo od dela krvnika. Vsaj je rabelj ugotovil, če ima osumljenka hudičevo znamenje, kar je bilo najsigurnejše znamenje čarovništva. Tudi je rabelj izvršil vodno preizkušnjo i. dr. Od njegove »umetnosti« je bilo v veliki meri odvisno, če, kdaj in kako je žrtev v mučilnici »priznala« svoj »zločin«. Slednjič je rabelj izvršil tudi obsodbo.

V Nemčiji so opravljali to žalostno službo: v samostanih najmlajši fratri (lajiki), v mestih in trgih najmlajši občinski svetniki, na deželi pa najmlajši prisedniki sodišč. (Planner, str. 272). Pri nas so imela svoje lastne krvnike samo mesta Maribor, Celje in Ptuj. Ostala sodišča so se od slučaja do slučaja posluževala teh krvnikov ali pa — kar je bilo bolj običajno — deželnega krvnika v Gradcu (»geschworener Freymann in Steyer«). Krvnikom so pomagali nižji sodni uslužbenci. Za svoj trud so dobivali krvniki zakonito določene pristojbine, ki jih bomo omenili pri opisu pravnih stroškov. Večkrat je nadomestoval krvnika kak sodni sluga, seve s privoljenjem krvnika. Tako je n. pr. sklenil dne 1. marca leta 1638. trški sodnik v Ausseeju (Gor. Štajersko) s »krvnikom Gornje in Spodnje Štajerske« pismeno pogodbo, da izvrši vse torture pri sodišču Aussee sodni sluga, vse smrtne obsodbe pa krvnik. Za to je dobival krvnik na leto 6 fl odškodnine (Byloff, str. 166, op. 30). Krvniška služba je bila zelo dobičkanosna, ker je imel krvnik vedno mnogo posla. Tako se je n. pr. okoli l. 1714. pohvalil štajerski deželni krvnik Ivan Adam Moser, ki je imel tudi v naših krajih mnogo posla, v nekem poročilu na notranjeavstrijsko vlado, da je imel tekom svoje službe z več tisočimi zločinci opravka (Byloff, str. 166; spis v štaj. dež. arhivu). Se

veča je moral imeti krvnik za svoj poklic posebne telesne in duševne sposobnosti. Poleg velike telesne moči je moral imeti zdrave in krepke živce in srce brez vsakega usmiljenja. Saj je moral n. pr. obsojeni detomorilki pri živem telesu poriniti lesen kol skozi srce! Tem zahtevam so tedanji krvniki in njihovi pomočniki odgovarjali več kakor v polni meri. Primeri, da so krvniki nalašč prekoračili sodnikova povelja in da so v mučilnicah in na moriščih iz gole krvočnosti prekomerno mučili nesrečne žrtve, so bili zelo pogosti. Večkrat so te zverine posilile ženske inkvizite, za kar nam navajajo sodobni pisatelji (Fr. Spee, Weier i. dr.) več naravnost neverjetnih, skrajno ogabnih primerov. Seveda so krvniki potem trdili, da je te žrtve posilil — hudič. (Soldan I, str. 360, op. 1 in 2).

Rabeljsko opravilo je veljalo za nečastno in nihče ni hotel imeti s krvniki ožjih stikov. Stanovati so morali v posebnih hišah strogo ločeni od drugih prebivalcev. Tako je imel n. pr. celjski krvnik malo hišico v zelo slabem stanju (vredno 80 fl) in njivo izven mesta. (Gubo Cilli, str. 237). Tudi v Ljutomeru je bila določena zanj posebna hiša, kjer je prebival sam s svojimi pomočniki, kadar je prišel v trg po svojih uradnih opravkih. (Kovačič, Ljutomer, str. 157.) V Leobnu pa so se gostilničarji vedno upirali dati krvniku hrano in stanovanje, tako da je morala vlada napraviti red (Byloff). Umevno je, da so krvniki sovražili ljudi, posebno pa svoje žrtve.

Za mučilno orodje, za les za vislice in grmade in za druge potrebščine krvnikov so morala skrbeti deželna sodišča sama. Zanimivo je, da so morali v Ljutomeru plačevati tesarje, ki so postavili vislice in oder, tkalci. Poklic tkalcev se je smatral za nečastnega, kakor n. pr. še dandanes v Indiji. »Najznamenitejši« krvniki, ki se omenjajo v naših čarovniških procesih so bili: mariborski krvnik Leonhard Strauss (ok. 1650), celjski krvnik Mihal Brückl (ok. 1684) ter štajerski deželni krvniki Adam Heller (ok. 1600), Andrej Paanhäpp (menda istoveten z Andrejem Rainhäuptom), ki je po beležkah ohranjenih spisov »deloval« nekako od l. 1686. do 1694. ter njegov »popularni« naslednik že omenjeni Ivan Adam Moser (nekako 1694—1714), ki je bil pose-

ben strokovnjak v uporabi čarovniškega stola.

B. Stroški

Stroški kazenskega postopanja (z izvršitvijo kazni) se obsegali običajno: 1. stroške za zapor in oskrbovanje obsojenca in 2. sodne takse. Za te stroške je jamčil v prvi vrsti sodni gospod, ki jih je iztirjal iz zapuščine obsojenca, oziroma od njegovih sorodnikov. Slučaji da bi se kazenski stroški naprtili zasebnemu obtožitelju, v čarovniških procesih niso znani, ker se ni pri nas vršil noben proces na zasebno obtožbo. Ti stroški so bili v splošnem pri tedanjih razmerah tako ogromni, da so znašali skoraj vedno konfiskacijo vsega premoženja. Povprečno je stal en čarovniški proces 100 fl do 200 fl. Znani pa so tudi primeri, kjer je stal proces mnogo več (do 500 fl).

1. Stroški za zapor in oskrbovanje

Iz procesa zoper Apolonijo Heric iz Veržaja (1744—1746), ki je bila v zaporu 418 dni, izvemo, da so znašali stroški za oskrbo 52 fl 15 kr; za zapor (»Arestgeld«) pa 41 fl 48 kr, skupno 94 fl 5 kr, kar znaša dnevno povprečno 15 kr. Omeniti pa moramo, da so bili ti stroški primeroma majhni.

2. Sodne takse

Neprimeroma večje so bile zakonito določene takse za sodnike, pisarje in krvnike. Tarifni podstavki so zelo obširni in detajlirani. Zato se moramo omejiti tu le na nekatere splošne opombe. Razen stroškov za potovanje iz Celja (oz. Gradca) k dotičnemu deželskemu sodišču, kjer se je vršila razprava, so smeli zahtevati: 1. sodniki tarifne postavke za »dobrohotno« in »ostro« izpraševanje, za sestavljanje in razglasitve sodb, za konfrontacije, za poročila vladi itd.; 2. pisarji za pisarniška dela, za obtožbo, za uveljavljanje olajševalnih okolnosti itd. in 3. krvniki za raznovrstne službene opravke. Posebno obširne so tarifne postavke za krvnike (»Freymannstax«). Čitanje teh tarifov je naravnost mučno. Kajti tu so nagradene take strašne stvari, da se nam že pri čitanju ježe lasje. V ilustraciji naj služijo naslednji primeri, ki jih čitamo v ohranjenih stroškovnih čarovniških procesov:

Za striženje las po vsem telesu (abrasura) . . . . . 1 fl
za ogled hudičevega znamenja 1 »
» odsekanje glave ali roke . . . . . 15 kr

za pribijanje odsekane glave ali roke na vislice	15 »
» zadavljenje	15 »
« ščipanje z žarečimi kleščami vsakokrat (»per Griff«)	15 »
» odrezati nos ali ušesa . . .	30 »
» sežiganje pri živem telesu . .	5 fl
» sežiganje pri živem telesu, če je bil obsojenec obupan, t. j. če ga je moral krvnik siloma spraviti na grmado	10 » 30 »
	i. t. d.

za naznanitev varnega spremstva ⁵	15 »
	5 fl 30 kr
Krvnik ima s svojim hlapcem in simili tudi 7 dni à 45 kr	5 fl 15 kr
za napravo grmade	45 »
» postavitev kola ⁶	1 »
» obglavljenje z mečem in uničenje trupla	1 »
» zakopanje pepela	1 »
« sodno pojedino ⁷	48 »

Da si more ustvariti čitatelj približno sliko, kako so se glasili taki stroškovniki, navajamo v prevodu naslednji odstavek stroškovnika iz l. 1701. (St. G. Bl. III/3 str. 215 in 216):

Continuatio (Nadaljevanje) takse in stroškov, ki se nanašajo na nadaljevanje procesa zoper Heleno Klaničnik v mesecu decembru 1701.

Prvič je bil gospod krvni sodnik na potu od doma in nazaj (v teh kratkih dnevih¹) 4 dni ter je opravljal tu na mestu službo dne 8., 9. in 10. decembra, skupno torej 7 dni à 45 kr . . . . . 5 fl 15 kr

za »examen ad bancum iurisc« in naznanilo smrti² . . . . . 45 »

» dve sodbi à 1 fl 30 kr skupaj . . . . . 3 »

» formuliranje procesa³ . . . . . 1 » 30 »

---

10 fl 30 kr

Pisar krvnega sodnika ima tudi 7 dni à 30 kr, skupaj . . . . . 3 fl 30 kr

za obtožbo . . . . . 1 » 10 »

» olajšanje sodbe⁴ . . . . . 35 »

Summa summarum 25 fl 48 kr

Zgoraj navedeno vsoto po 25 fl 48 kr sem sprejel iz rok častitljivega prokuratorja br. Alana.

Sv. Trojica v Hal. dne 10. decembra 1701.
Dr. P. L. v. Apostelen,
ces. krvni sodnik v celjskem okrožju.

¹ Sodnik je mogel za potovanje iz Celja k Sv. Trojici v Halozah pozimi izrabiti dnevno le po par ur.

² t. j. za razpravo in za razglasitev sodbe.

³ t. j. za pripravo za razpravo in za pisanje sodbe.

⁴ t. j. za uveljavljanje olajševalnih okolnosti.

⁵ t. j. za razglasitev sodne zapovedi, da se ne sme nihče dotakniti krvnika (glej IV. pogl., t. 4).

⁶ t. j. za kol na grmadi, kamor je privezal obsojenko.

⁷ Očividno so se oo. dominikanci sramovali povabiti tudi krvnika in njegovega pomočnika na »sodno pojedino«. Zato so mu raje izplačevali »relutum«. Taki primeri so bili pogosti.

Današnja umetniška priloga

Slika, ki jo prilagamo današnji številki, nam kaže v umetni razsvetljavi zdraviliško poslopje v Rogaški Slatini, našem renomiranem zdravilišču in letovišču, ki uživa poleg Bleda svetovni sloves. Razsvetljavo je večje posnel g. Pelikan, lastnik priznanega fotografskega ateljeja v Celju in Rogaški Slatini.

«ZIVLJENJE IN SVET» stane celoletno 80 Din, polletno 40 Din, četrletno 20 Din, mesečno 8 Din. — Posamezne številke stanejo v podrobni prodaji samo 2 Din. — Naroča se pri upravi, Ljubljana, Knafljeva ul. 5. Naročnina za inozemstvo: ITALIJA četrletno 8 lir, polletno 16 lir, celoletno 30 lir. FRANCIJA mesečno 4 franke. ČESKOSLOVAŠKA mesečno 6 kron. AVSTRIJA mesečno 1 šiling. AMERIKA in ostalo inozemstvo 1 in pol dolarja na leto.

Foto Pelikan

Razsvetljava v Rogaški Slatini